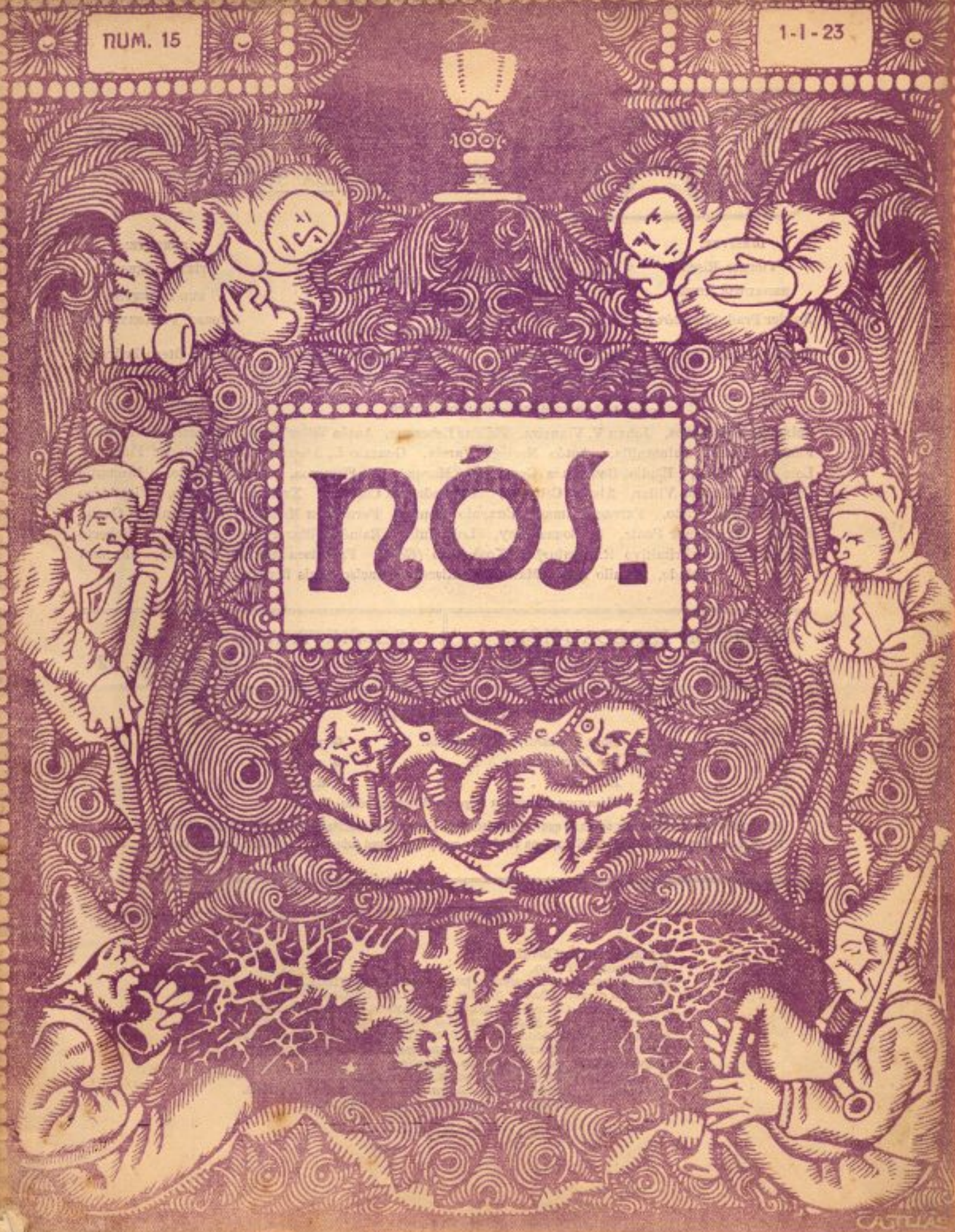

NUM. 15

1-1-23

nós.

BOLETÍN MENSUAL DA CULTURA GALEGA,
ÓRGÃO DA SOCIEDADE "NÓS."

DIREITOR:

Vicente Risco

REDAUTOR XEFE:

Xavier Prado (*Lameiro*)

Ramón Cabanillas,

Alfonso R. Castelao,

Florentino L. Cuevillas,

SEGREDARIO DA REDAUCIÓN:

Xulio Gallego

REDAUTORES:

Antón Lousada Diégues,

Leuter González Salgado

XERENTE:

Arturo Noguerol

SUB-XERENTE

Alfonso V. Monxardín,

Ramón Otero Pedrayo

COLABORADORES:

Teixeira de Pascoaes, Johan V. Viqueira, Philéas Lebesgue, Antón Villar Ponte, Wenceslao Fernández Flórez, Xaime Quintanilla, Antón Noriega Varela, Gonzalo L. Abente, Manoel Banet Fontenla, Lois Peña Novo, Eladio Rodríguez González, Marqués de Figueroa, Antón Palacios, Leonardo Coimbra, Amador Villar, Alvaro Cebreiro, Alexandre de Córdova, Xulio A. Cuevillas, Victoriano Taibo, Xulio Prieto, Farruco Lamas, Euxenio Montes, Fernández Mazas, Souza Aguiar, Cunha Barros, Xan Aznar Ponte, F. Bouza Brey, Lois Huici, Ramón Villar Ponte, Handicap, Roberto Blanco Torres, Primitivo R. Sanjurjo, Xosé Viso (*Goal*), Francisca Herrera Garrido, Hernani Cidade, Camilo Díaz, Manoel M. Risco, Francisco Luis Bernárdez, etc.

DIRECCIÓN E REDAUCIÓN:

Praza do Ferro, 6

ADEMINISTRACIÓN

Padre Feixóo, 12

ABONAMENTO

Doce números, na Península. . . . 6 ptas.

Na Arxentina. 6 pesos

En Cuba 3 dolars

Números atrasados 3 ptas. Número sóito, 1 pta.

Iste boletín non publica mais orixinas que as que foran directamente solicitadas pol-a Dirección. — Tampouco se fai solidario das ideas n-elas emitidas, non sendo das que por non iren rubradas, enténdese que son da Redacción.

SUMARIO

O pintor Imeldo Corral.

Prosa, por V. TAIBO.

Razas loiras e razas morenas, por JAIME QUINTANILLA.

O teósofo alemán Rudolf Steiner, por VICENTE RISCO.

Do cançoneiro Colocci-Brancuti, por MANOEL FUENTES CANAL.

Literatura céltica: Nosa Señora dos Outeiros, por W. B. YEATS.

Quod nihil scitur, (continuación), tradución de XAN AZNAR PONTE.

Sección arqueolóxica: Intento de catalogación dos castros galegos.

Archivo Filológico e etnográfico de Galiza.

Os homes, os feitos, as verbas, pol-a REDAUCIÓN.

Fóra de testo: Estética da Muíneira (separabre), por E. MONTES.

Os caciques (augaforte), por CASTRO GIL.

MANUEL SEOANE ♦

AXENCIA DE FERROCARRILES
Ponte Mayor - OURENSE

MADEIRAS LABRADAS DE TODAS CLASES : : MÉRCANSE APEAS PRA MINAS

SERANTES E COMPAÑÍA

FARIÑAS E COLONIÁS

Ponte Mayor y - Ourense

XULIO GARCÍA PÉREZ

MÉDECO CIRUXANO

Goberna toda clás de ósos partidos e desgobernados e fai operaceos quirúrxicas

Vota o RAYO X

TELÉFANO 324

SANATORIO QUIRURXICO D' OURENSE

DIREXIDO POR

DON MANUEL POL PIÑEIRO

CO' A COPERANZA DOS DOUTORES

D. Francisco José Rionegro : : D. Manuel Bouzo Fernández

Iste establecemento está situado na carretera da Lonia, e conta con un completo gabinete de RAYOS X.

LÓPEZ E RUIZ

Telegramas e Telefonemas
LÓPEZ RUIZ

Codex: A. B. C. 5.ª edición
TELÉFONO 198

AVENIDA DE BUENOS AIRES, 31

(Ó lado do Asilo de Ancianos Desamparados)

OURENSE

Depósito de madeiras de todas clases pra construción e carpintería en xeneral.

Postos e travessas pra camiños de ferro : : Serroría mecánica e fabricación de toda clás de caixería.

NOS

Casa "PERILLE,"

FERRETERIA :: LOUZA :: CRISTAL
MOEBLES ECONOMECOS E DE LUXO
FRABICACION DE COLCHOS PATENTADOS

Vostede pode montal-a sua casa con solo visitar iste establecimiento, obtendo o maximum d' economia.

Paz Nóvoa, 9 - OURENSE

GRAN "HOTEL MIÑO," OURENSE

O ÚNECO DA CAPITAL CON CALEFAUCION CENTRAL
AMPLIAS HABITACIOS :: COARTOS DE BAÑO
PENSION COMPRETA DENDE 12 A 60 PESETAS

Propietario: GASPAR PEREZ ROBLES

Teléfono 21

Merquen: PLUMEIROS DE RAFIA "PERILLE,"

OS DE MAIS DURA, OS QUE MILLOR LIMPAM, OS MAIS ECONÓMICOS

BOAS UTILIDÁS OS REVENDEDORES

FABRICANTE

ANDRÉS PERILLE

OURENSE (España)

Clave A. B. C., 5.ª edición

REPERSENTANTE N.º A ARGENTINA

JOSÉ MARTÍN

Calle Venezuela, 936

BUENOS AIRES

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA, ÓRGÃO
DA SOCIEDADE "NÓS,"

Ano IV

Ourense 1 de Xaneiro 1923

Núm. 15

O PINTOR IMELDO CORRAL

Pirmeiro

Imeldo Corral leva trunfado xa, leva imposto a súa arte ó público de tódalas vilas de Galiza; leva trunfado fora, na América e mais en Madrid. É un artista que ten a súa súa asentada, que ninguén pode xa discutir com' artista. Imos falar da súa arte.

Do que mais tempo pode un estar falando, é d' arte. O estudo da obra d' un artista, e, se cadra, mais aínda d' un pintor, ofrece de cote unha chea de problemas. En Galiza, ond' a paisaxe ten unha importancia, ademais, tan considerable, cand' o pintor é un paisaxista, ofrece aínda máis problemas, e cand' o pintor é impresionista, ós problemas xeneraes da pintura e ós da paisaxe, e da paisaxe galega en particular, temos qu' engader aínda os que nos pon a crise do impresionismo, que é cousa do noso tempo.

Ora, Imeldo Corral é un pintor paisaxista, galego e impresionista. Non pensamos qu' a filiación do Imeldo no impresionismo poda ter grande dificultade, mais aínda no que hoxe chaman impresionismo, principalmente os seus inimigos—que cando son coscentes, son os que mellor definen—e que é o concepto do impresionismo qu' ha quedar na hestoria.

A paisaxe

O pintar paisaxe, aínda o lle dar aprecio á paisaxe natural, non é cousa dos antigos tempos, senon cousa moderna. Na pintura, a paisaxe apareceu na final da Idade Media, coma fondo prás figuras (esceas ou retratos). As paisaxes dos primitivos son vistas no vao d' unha

flestra, de cote moi lonxe de nós, e ademais, son paisaxes de convención, discurridas e compostas, simbólicas ou ornamentaes. Son mais vivas nos primitivos flamengos que non nos italiáns. Antre todos compre isolar e considerar un: Patinir.

No Renacemento, a paisaxe é unha paisaxe convencional d' égloga. A xente quería mellor a natureza torturada e contrafeita por Le Nôtre nos seus tristes e insulsos xardíns, cemiterios da beleza, amosa ben crara do empedernido artificialismo clásico.

Na literatura, os clásicos falan, se cadra, do «ameno prado», ou dos «frondosos arbres», mais achábanse tan lonxe da natureza, que tan xiqueira chaman a unha planta pol-o seu nome. Ant' os antigos, houbo un que temos que pór aparte: Virxilio; mais Virxilio era de sangue celta.

O sentido da paisaxe é cousa moderna. Aínda diríamos mais: é cousa romántica. Xa sei qu' hai quen fala de paisaxes clásicas e paisaxes románticas, isto aínda na realidade mesma; non hai tal: a Natureza endexamais pode ser clásica, e si ben se pode concebir qu' un artista poida sentir a paisaxe d' un xeito clásico, o mero feito de sentila, xa é romantismo.

Hoxe na Galiza, tódol-os homes da renacementa galega teñen todos a unha, os ollos voltos car' a paisaxe. Eiquí, en NÓS publicáronse páxinas maxistraes en col da paisaxe, d' Antón Vilar Ponte e Ramón Otero Pedrayo. Eiquí ten qu' haber paisaxistas: temos a Llorens; Castelao fai tamén paisaxe; temos ó Imeldo Corral. E terán que vir outros. O Imeldo xa vai criando escola.

O granito e mais a y-auga, na terra; as nubes no ceo, caracterizan a nosa paisaxe, coma fai notar Otero Pedrayo, no seu fermoso traballo *En col da aldeia*, publicado n'estas páxinas. Da nosa paisaxe tense escrito xa moito: serie ciánica, matiz, tonalidades medias, os verdes, os azúes, os grises infinitos. É unha paisaxe pra pintala no inverno, coas luces apagadas dos seraos nubosos, e as brétemas nas lonxanías, e as rayolas de sol colando por entr'as nubes esfarrapadas. Pra pintala compren ollos afeitos a ollala d'end' o berce; compre moita homildeza e moito amor. Non sementes calidás técnicas, senon tamén calidás moraes. Pirmelro sentila, sentila e amala no mais fondo do corazón, com'un amigo noso que devotamente levaba pra Barcelona unhos cadriños do Imeldo, «pra ter aló unhos anaquifios da Terra».

Porqu'a paisaxe—o que se chama así, en arte—é o aspecto en beleza d'esta meiga e santa Terra nosa, qu'ademais de s'impór a nós no noso sangue e na nosa vida, impónsenos aínda estéticamente, pol-a sua beleza, pol-o seu encanto que non ten igoal no mundo. Compre amala co-ise amore, aínda minucioso, que fai qu' o Imeldo lle queira ate erguelo á categoría d'obra d'arte ó couce d'un piñeiro cortado. Amor minucioso, de naturalista, porque o xeito d'ollala paisaxe, é o de Collette Willy n-aquela frase:—*Je détaillais la montagne avec un goût étriqué, menu, de myope et de femme.*

O impresionismo

No noso tempo hai unha tremenda reación en contra do impresionismo. Temos diante tres obras nas que s'amorean os argumentos en contra, mais que da técnica dos impresionistas, do seu xeito d'enxergal-a arte: *Der Expressionismus*, de Paul Fechter; *Die Methode des Expressionismus* de Georg Marzinsky, e *Impressionismus und Expressionismus* de Franz Landsberger. Tal é o estado d'esprito dos novos. Isto, e as loubanzas ó relambido Ingres. Mail-as obras dos grandes mestres do impresionismo seguen collendo prezos fabulosos no mercado.

Algunhas das cousas que se din en contra do impresionismo non deixa de ter certo valor teórico, mais teno pra levar ós artistas ó primitivismo, si acaso, e non pra xustificar unha arte nova que fai *puzzle* coma Picasso; que cría un mundo novo con pezas de máquina, como Fernand Léger; que deforma as cousas pra poñelas mais feias, como Max Pechstein, e menos mal cando s'ispira coma Kupka, nas preparaciós microscópicas. Os novos pénsanse precursores, cando non son mais que derradeiros. Moí afoutos

coa sua metafísica trasnoitada andan a realizan a fealdade en arte. Iles botan na cara ó impresionismo a imitanza da realidade, a ebriedade de Natureza, o pór toda a y-alma nos ollos pra catal-a vida d'afora, e querer prendel-o instante que pasa: o *anéudótico*, din iles.

Compre xa reivindicar-o impresionismo de tódal-as cousas que ll'apofien, e donarl'l' o seu lugar verdadeiro na arte. Non temos incoemente en convir qu' o impresionismo sexa paralelo co centifcismo da época positivista; mais o positivismo morto, non é o idealismo, senon o espiritualismo, o que compre ollar. O idealismo comete o vicio supremo—o vicio, o pecado supremo, o pecado de Luzbel, foi a soberbia, e vel' ehí o que é o idealismo: soberbia—o vicio supremo de escindir radicalmente ó home do mundo, criando unha oposición falsa antre esprito e natureza, da que ven agora infetada a crítica que se fai contra da escola que principia en Monet e chega a Van Gogh. Non diremos tampouco que o impresionismo sexa mais qu' un xeito d'interpretal-a natureza. O de poder pillal-as mais sutís cambiantes da Impresión qu' o ollo recibe d'ela, non será o *problema*, mais si, de seguro *un dos problemas* da pintura.

D'iste xeito, Monet, d'unha das cousas mais feias que pod' haber no mundo, unha estación do camiño de ferro, podeu faguer unha grande obra d'arte. Porqu' o impresionismo pode sacar d'unha mesma cousa un número indefinido d'obras d'arte, dígaos os doce cadros do mesmo Monet repersentando dúas pedras de muiño abandonadas. Cada cousa da natureza é d'iste xeito pr' o impresionista unha fonte inesgotabel; depende da cantidade d'amor qu' o artista poña n-ela.

Por fortuna, a xente eiquí vai ollar as cousas d'Imeldo Corral sen levar dentro dos miolos o prexuízo anti-impresionista e asina, co esprito ceibe, sinxelamente gusta e ademira, e o pintor trunfa e impón a sua arte. Il ten esa sensibilidade analítica, miuda, amorosa pra tódal-as cousas, do verdadeiro impresionista, e pinta coma ve, e pinta coma sinte. Tampouco il ten prexuízos de bizantinismo metafísico.

E fai ben.

O pintor

O Imeldo é da aldeia; os seus pais e os seus parentes son da aldeia, e il está soberbio de ser da aldeia e de vir de xente da aldeia. D'ela ven todo o qu' hay de bó en Galiza. Asina, o Imeldo ten d'end' o berce os ollos afeitos a ollal-a paisaxe, de vivir n-ela dende meniño. Estábase criando n-il a predisposición a pintal-as cousas

qu' agora pinta; mail-a paisaxe dormentou moito tempo na sua y-alma, enantes de que se fixera pintor. Sen dúbida qu' il amaba a Terra Nai, mais co-ise amor que se non deprecata un d' il nos primeiros anos, arrolado un no seu colo, deixándose levar n-il. Ate fará uns once ou doce anos, non emprincipiou a pintar.

O Imeldo emprincipiou a pintar de seu, así da noite pr' á mañá, espontaneamente, sen que lle deprendera ningún. O Imeldo, com' o Castela, coma a mór parte dos artistas e dos escritores galegos, é un autodidacta. Deprendeu co-a Natureza. Un día, do celeiro do subcescente, tódalas impresiós qu' a paisaxe fora acumulando n-il dende qu' andaba no colo, principaron a sair transformadas en potencia de realización artística, os ollos viron, a mau foise afacendo, e o Imeldo foi pintor.

Pintor d' unha gran fecundidade. O Imeldo ten na sua casa do Ferrol un fayado ond' hai centos de pequenos apuntes e de cartós mōres cheos de paisaxes, d' anacos de paisaxe, de detalles miúdos d' arbres, de penedos, d' augas e de nubens qu' il vai anotando curiosamente, con amor á natureza, e mais ó seu oficio, estudando con moito tino, con moita paciencia.

Imeldo Corral é un home calado, un pouco metido en si, qu' aparenta pouco as suas impresiós, porque domínase moito, c' un fondo d' humor e aínda de franca alegría silenciosa. Discurre sempre d' un xeito asinado e serio. No vestido, conserva un pouco do antigo tipo d' artista, mais nin ten finximentos, nin rarezas; pinta e, no outro, é com' os mais.

Ama a natureza cecais un pouco mais qu' en xeito de pintor: il colle por asunto un couce d' un pino cortado, un tronco seco, un penedo, e trátalo co mesmo coidado e o mesmo qu' unha paisaxe grande, porqu' il sabe vel-o grande que é o pequeno. E esta maneira de proceder, é a millor proba do seu fondo sentido da paisaxe. Se cadra, vese mais o paisaxista n-estas cousiñas que nas grandes, qu' houberan chamado a atención a calquera, naméntas que pra éstas compre tel-o gosto especial *étriqué, menu*, que é o que fai ó verdadeiro paisaxista.

O Imeldo trata a paisaxe galega en impresionista. Il busca os matices delicados e infinitos da nosa paisaxe dividindo os tons, pondo unhas ond' as outras as cores puras, ou apenas misturadas, misturadas moitas veces no lenzo ou no cartón, en pinceladas pequenas, coa típica análise impresionista, carregando moitas veces a pintura ate dar a algunhas partes moito groso, un relevo coma de mapa hipsométrico. Ten unha paleta limpa e brillante de coorista ledo,

d' efectos verdadeiros e sinxelos. Vese n-il dende logo o pintor doado e capaz.

A obra

Dos cadros derradeiros d' Imeldo Corral, os qu' agora espuxo n-Ourense e mais en Santiago, ímos falar agora.

Un d' iles temos que por aparte de todos, por que non ten case relación c' os outros, repensando unha maneira de concebir a paisaxe, ó noso modo de ver, inteiramente distinta da de tódolos outros. Titúlase: *A Tarde*. É un cadro que, sendo paisaxe verdá, parece composto, y-estando tratado case com' os outros, parece lambido. É d' un gosto de sentimentalismo século XIX, com' un cromo.

As corredoiras. Elquí, ó noso modo de ver chega Imeldo Corral ó cumio en sentimento, en expresión, aínda en procedemento. Vimos tré: d' unha, *On te choven eiquí*; outra é a que chama *Corredoiro da Revolta*, c' un máxico efecto de sol d' unha gran beleza, somentes superada pol-a impresión de terra mollada e de misterio da enantes citada; e por fin outra n-un apuntíño que mereceu as preferencias d' Asorey.

Os *Eucaliptos do Pazo*, é tamén un fermoso cadro. A elegante mancha escura dos eucaliptos, c' unha nota verde craro ó pé, no primeiro termo, destacándose no fondo da paisaxe, de tonallidás esvaídas, ten ademais do que fala ó sentimento, un grande valor decorativo.

Un cadro qu' eiquí gustou moito, foi o titulado *Inverno*: amieiros, dos que somentes se ven os troncos, á veira d' un regato n-un lameiro verde, c' un fondo escuro de montana. É un cadro mais acabadiño qu' os outros e de moita forza sentimental.

Onde se manifesta ben o procedemento, é en *A tronada que pasa*, pintado con pinceladas valentes, en manchas desfeitas, e un dos mellores cadros da colección.

Citaremos tamén a sinfonía de verdes de *Neboeiro en Magalofes*; *Casas do lugar*, belo cadro ond' o ceo non entra pra nada no efecto, xa qu' a terra chega ó outo do marco, c' un pino en primeiro termo; *A tarde no val*, da que dámol-a reprodución; a montana verde de *Silencio*; o ceo azul de *Aldea de Mandiás*, e a entonación marelada de *Sol d' Outono*, en ceo e terra; e a lonxanía de *Montañas*.

Nas mariñas, aínda non chegou Imeldo Corral á maestranza nin á riqueza que nas paisaxes. Mais emporiso ten efectos verdadeiramente dinos de nota, cousas tan valentes coma *Espuma nas rocas* e *As torres do mar*, qu' amostan ben do qu' é capaz iste pintor. Reproducimos

eiquí un dos dous cadros que sacou do *Areal do Castelo*. É un cadro d'unha gran beleza de tons, mais por disgracia, a fotografía non pode dal-os. Tamén hemos citar *Penas da Morte* e *O mar desde os penedos*.

As mariñas do Imeldo non teñen o fácil encanto dos barquiños, qu' enchen as mariñas cursis, e son un recurso efelista e sentimental de mala lei. Son mariñas desertas: ceo, terra e mar. No mar, coma na terra, intrésalle a natureza pura e libre, as obras do home—divisións das leiras, casañas, canastos ou medeiros, que sole haber n-algús cadros—ocupando de cote un lugar de segundo ou terceiro orde. Os barquiños no mar sempre axudan a distraer a atención un pouco infantil das xentes, mais eiquí non hai nada d'iso. Eiquí, o mar é o mar, e un mar ben do Norte, com'as paisaxes son ben de terras de brétama.

Derradeiramente

Imeldo Corral ten na súa arte certo elemento sentimental que non sole haber nos impresionistas: un fondo de romantismo qu'está no seu sangue galego, fondo de romantismo que espresa tamén fondamente a paisaxe da nosa Terra.

As paisaxes do Imeldo non falan somentes á sensibilidade sensorial, senon que teñen unha singular potencia evocadora. Métense adentro de nós, e chaman pol-as lembranzas fondas que levamos conosco, e fanas vir, e lembramos tal e tal sitio, e tal e tal paso da nosa vida, e o cadro que temos diante, échese de siñificaciós, aínda qu'o pintor tal intención non tivera.

E aínda que non fora d'ise xeito, as paisaxes d'Imeldo Corral teñen emoción, unha emoción leda e sinxela que logo nos colle e nos prende. Imeldo Corral danos a emoción da Terra.

PROSA

O mare é todo espuma, e as naos c'as velas rachadas polo furacán, acóllense a mansedume dos portos.

Ajotado polo balbordo dos peiraeas, fuge o mazarico n'un grido acorante e pungente.

As gaiotas, arremuíñadas no furor do vento, voan prestes deica á terra, á cata do acougo da veiga atranquilada.

Mai-Terra, Corazón, Nao apouvigada por tódol-os ventos, ven, ven conmigo a iste canto de paz da miña i-alma onde entra a raiola morna do teu sol.

A tormenta rachou as tuas velas e estás atecida polos curiscos nordesíos. Quénta-te ao meu calore. Corazón, cantando e traballando, namentras a tempestade s'esvai.

En canto amaíne, Corazón, izarémol-as velas, pois hai outros corazóns irmaos que nos agardan.

De cumio a cumio pindurou o inverno o seu bretemoso capelo, sombrizo e melancólico.

A choiva, multisonora, cai na terra e no mare, no cón e na árbore ispida, e cada pingota é un sonido armónico na polifonía do verde húmido e tamén sonoro.

Eu véxo-te vire escontra a porta do meu corazón saudoso en tí, vertendo melancolía, dorosa e aleixoadada.

Parda de brétama, engoumada e sola, en vao chamache a outras portas onde arde a larada bermella da tua carne en muxicas. Todas fican choídas!

Os teus pregos non fono ouvidos, que ja hai multas almas que viven esquecidas da armonía familiar da tua voz manseliña. És morta no corazón dos teus mesmos fillos!

Pois entra si qués, Mai, que tódol-os cantos do meu corazón son teus, e tua tamén a miña i-alma toda.

Eis o teu fillo.

Eis o teu servo.

Siñora, non son merecente qu' entres na miña cativa morada.

O mare bruante escácha-se na riveira absorta, cingida pola cadea lumiosa e liviá das escumas.

E riba das augas, que se debaten na súa tritura, tece valentes espiraes as longas ríolas dos labancos voadores.

A miña Nao navega mare a fora, entre as ardentías ameazadoras que o vento tempestoso ergue.

É como si tódol-os monstros mariños luitasen rejamantes pra lle facere perdel-o seu vello; mais conozo o corazón do piloto, sei como é forte a súa i-alma e ferreño o seu brazo.

Qu' importan os ventos traizoeiros do nórdés?

Nos coraçós afoutos mora a esperanza, e entre a mourenza da brétema, enxérga-se ja a luz da nosa estrela, qu'acena arelante c'os seus brazos de claridá.

Só ao seu fulgor nos veremos todos ús.

E ningún de nós fará todo o seu camiño si non é polo arco de luz da nosa estrela.

E il a quén agarda a miña Terra?

Ten tódalas vidrazas abertas cara ao Atlántico, e a cotío, a juniña da noite, ve como as naos se perden na apreixa misteriosa do ceo e do mar.

E o misterio do seu corazón échese de melancolía.

Por iso arastora canta sempre o alalala.

E il a quén agarda a miña Terra?

Espélla-se no mare como unha pícara namorada nos ollos sonríles do seu galán, e a imaxe dos seus cumios, alónxa-se tremelante no fondo

das augas, a esculcas d'un segredo que magna o seu corazón.

E il a quén agarda a miña Terra?

O mare canta aos seus pes como un troveiro namorado, e a miña Terra escolta extática o rexo balbor das augas mariñas.

Cando o bruído témero e arripiante da fuma tróca-se na melida dondura das rías, o mare, silandeiro, asenlla o corazón da Terra, que racha as suas carnes cal si quixera abril-o camiño da sua i-alma e recollel-o segredo qu' o mare mensaxeiro li' ha traguere un día d'aló da longuedade.

E il a quén agarda a miña Terra?

De cedo, na hora do abrente, cando o sol espereje o misterio das brétemas que soñan nos cumes, e as naos parten, canta de cote a albora-da, co peito ateigado d'esperanza.

E il a quén agarda a miña Terra?

V. TAIBO.

RAZAS LOIRAS E RAZAS MORENAS

PAI JOSÉ GARCÍA ACUÑA

I

HAI unha ciencia, nomeada Geografía zoológica, moito intresante. Esta ciencia, co'a chamada Geografía botánica, terá de s'irmanare cada día mais co'a Antropología.

A Geografía zoológica, estuda o espallamento e distribuzón das faunas no mundo. A Geografía botánica estuda a distribuzón das froras. A Antropología estuda a zooloxía do home. Pois ben: ¿por que non intentar a creazón da ciencia que poidéramos chamar Geografía antropológica?

Hai ja algo mais que tateos d' esta ciencia e ja os sabios fan algo mais que soletrearen n' ela. Dend' os estudos de Trouessart e Wallace mui pouco se ten feito n' iste vieiro científico. Pro o pouqueliño qu' hai, abonda por decontado. A Geografía antropológica é unha ciencia de grande futuro, e seguramente será a verdadeira base científica do Nazionalismo.

Europa, consideirada dend' o punto de vista da Geografía zoológica está dividida en duas grandes Zonas:

ZONA ÁRTICA

ZONA PALEÁRTICA.

Mais ista segunda Zona, divídese en varias Sub-zonas, moito intresantes. No que refírese á Europa, a zona paleártica divídese en duas Sub-zonas:

SUB-ZONA EUROPEIA

SUB-ZONA MEDITERRÁN.

Agora ben; si trazamos unha liña no mapa da Europa que vaia pol-o Sul da Galiza (da Galiza *geográfica*, comprendendo, pol-o tanto, a provincia portuguesa de Entre Douro e Miño), Sul d' Asturias, Santander e Baskonia, cordilleira dos Pirineus, Alpes e Norte de Italia, Norte da península dos Balkás e un pouco por riba do Norte do Mar Mouro, finando nos Montes Caucásicos, ollaremos que tal liña divide ben craramente a zona paleártica nas duas Sub-zonas nas que fica comprendida Europa: a que fica por riba, Sub-zona europeia; a que fica por baixo, Sub-zona mediterrán.

Pois ben: a *Raza loira* corresponde, precisamente á Sub-zona europeia. A *Raza morena* á Sub-zona mediterrán, que é, case na sua totalidade, africana.

II

Pol-á cor dos cabelos, os Tipos raciaes da

Sub-zona europea pódense dividir n'istas variedades:

Tipos de cabelos loiros. }
Tipos de cabelos rojos. } RAZA LOIRA
Tipos de cabelos castaños. }

Os Tipos da Sub-zona mediterrán dividense d' iste jeito:

Tipos de cabelos mouros. }
Tipos de cabelos mouros. } RAZA MORENA
Tipos de cabelos mouros. }

III

Pol-os diámetros cefálicos, as Razas do Tipo branco dividense d' iste jeito:

Dolicocéfalos
Mesaticéfalos
Braquicéfalos

Os *Dolicocéfalos* europeos son grandes de talla, e de cabelos *loiros* ou *rojos*. (Ingresaes, escandinavos, finlandeses). SÓ HAI UN GRUPO *DOLICOCEFÁLICO* DE TALLA PEQUENA E DE CABELOS «MOUROS»: ESE GRUPO FÓRMANO OS *MEDITERRÁNS*, os da Sub-zona paleártica inferior.

Os *mesaticéfalos* non teñen intrínseco pra iste estudo, posto que non hai *mesaticéfalos* na Europa.

Os *braquicéfalos* de Raza branca dividense en dous Grupos, atendendo á cor dos cabelos:
De cabelos mouros e talla pequena. (Lapós, Ligures).

De cabelos castaños e talla mediana. (Celtoslavos).

OS ÚNICOS *BRAQUICÉFALOS* DE RAZA MORENA QUE HAI NA EUROPA NON SON DA SUB-ZONA EUROPEA, POSTO QU' OS

LAPOS PERTENECEN Á ZONA ÁRTICA E OS LIGURES Á SUB-ZONA MEDITERRÁN.

Pódese faguer, pois, o seguinte cadro:

EUROPA.	Zona ártica.	RAZA MORENA.
	Sub-zona europea. . . .	RAZA LOIRA.
	Sub-zona mediterránea. . .	RAZA MORENA.

IV

A RAZA LOIRA atópase, pois na Europa, entre dúas bandas de RAZA MORENA: unha, na Zona ártica, que non ten influencia, polo d' agora, na civilización. Outra na Sub-zona mediterránea. A Geografía antropológica terá que faguer costar, pois, que hai na Europa razas europeas e razas mediterráneas ou africanas. Terá que faguer costar mais: que en Hespalia, as Razas europeas forman unha pequena minoría, e que o resto é todo él africano. Tamén fará costar qu' os galegos somos europeos pol-os catro costados, e qu' os demais habitantes da Iberia—agás dos que ja fixemos mención—son africanos, tamén pol-as catro bandas.

E a Sociología e a Historia, d' acordo co'a Geografía antropológica, dirán mais: que a *Raza Morena* da Sub-zona mediterránea é oposta antropológicamente, culturalmente e espiritualmente á *Raza Loira*.

Que é o que temos sostido ja moitos nazonalistas, e o que ja ten afirmado Risco, con unha verdadeira e cristina evidencia.

JAIME QUINTANILLA.

O TEÓSOFO ALEMÁN RUDOLF STEINER

PRÁ LOIS PÉREZ CARBALLA

I

A primeira cousa que teño que faguer, enantes d'entrar n-iste estudo, é xustificalo, dárvol-a razón e os motivos de porque o fixen, e mais de porque xusguei comenente de vol-o dar a coñecer. Porque, si coma di o outro, o saber non ocupa lugar, tamén é certo que compre estabrecermos un orde de preferencia nos asuntos que s'han tratar, e mais n-un boletín coma NÓS, onde tódol-os esforzos parece qu'han concurrir a un fin específico de cultura galega.

E coma cada un está ó qu'está, non quita qu'haxa quen diga que porque m'eu meto n-estas enfonduras, cand' o meu traballo é outro; e aínda coma iso da teosofía ten tantos enemigos, poldera ser que dixeran qu'eu co-clo iba nocer á nosa cultura, metendo nos miolos das xentes vagos ensonos e cousas supersticiosas.

Mais acontece, primeiramente, qu'istes ensonos da teosofía, non son cousa nova qu'eu veña tragner agora, senon que xa están metidos e ben metidos, nos miolos de moitos galegos, e precisamente de galegos das vilas, e aínda as mais das veces, dos mais leídos e escritos; segundamente, que no curso d'iste traballo veredes com'istes ensonos e cousas supersticiosas, son tomadas en moita consideración—pol-o menos espeitativa—nos medios mais cultos d'Europa e América. E terceiramente, aínda poidera ser qu'iste meu traballo servira pr' encañiñal-os inquéritos dos qu'en Galiza picaron n-ise cebo da teosofía e do ocultismo, e mais, se cadra, pra lles amostral-os errados vieiros pol-os que moitos andan metidos, sobre todo si conseguira atraguel-a atención d'iles car'a certa

aititude especial de Rudolf Steiner n-istes asuntos, embora as obras do teósofo alemán non sexan tamponco en tódol-os puntos igualmente dinas de seren recomendadas.

Porqu'acontece que cáxeque tódol-os qu'en Galiza adican atención a istos estudos, siguen mais ou menos as doutrinas das escolas menos serias e que mais adoitan empregal-a paroleira verbosidade dos que pradican na feira pra vender específicos. Recibiron ús estas doutrinas dos libros e boletís teosóficos ou espiritistas qu'andán por Hespaña adiante, mais tamén hai outros moitos dos que a maior parte das veces non se sabe, qu'as deprenderon na América, ond'esta literatura, e precisamente a mais farragosa e insustancial, anda ós montós.

Hai moitos que marchan da aldeia pra América, onde deprenden a se bulraren das bruxas, dos meigallos e dos desconxuros, e a creeren nos espritos. E volven, e xúntanse cos veciños arredor da mesa parlante. Logo recollen tamén as suxerencias d'un ridículo sincretismo relixoso qu'anda por aquelas terras, e din cousas coma a qu'un de Barbantes lle dixo a un dos redatores d'iste boletín:—«Eu fixen a miña cultura, lendo alternativamente a Xesús, a Schopenhauer e a Allan Kardec».

N-unha visita que fixen á Cruña e ó Ferrol, fai pouco, quedei asombrado dos progresos qu'elí fixeran a teosofía e o espiritismo. Faláronme dos misterios do Pico Sagro e de moitas cousas mais. O Grupo teosófico Marco Aurelio de Pontevedra é xa unha cousa antiga. Arestora, poda que xa teñan constituído algún na Cruña. Finalmente, non fai moitos meses qu'andíven en metido n-unha media polémica en col do culto da Vaca Astral na Galiza.

Todo isto ven a probal-a oportunidade d' iste traballo meu, que quer contribuír a enriquecer un aspecto intresante da moderna cultura galega. Outro día, tratarei de revelar un pouco do que de verdadeiro ocultismo hai na nosa antiga tradición enxebre.

II

Rudolf Steiner é unha das mais grandes, das mais ilustres figuras do mundo teosófico. Diferénciase da maior parte dos doutrinarios das diferentes sectas teosóficas, en que é un home de forte e grande cultura, de sólida preparación, un verdadeiro filósofo, un home coñecido no mundo culto pol-os seus estudos d' outra clás, un home que non precisaría da teosofía pr'adequar sona e celebridade. Veleique a razón de qu'eu vol-o queira presentar, coma unha seria personalidade centífeca, en contraste c'outros mestres admitidos correntemente pol-os teosofistas.

Os mais dos d'eique, pertencen, ou pol-o menos siñen as doutrinas da Sociedade Teosófica, fundada en 1875 en Nova York, por Helena Petrovna Blavatsky, nobre dona rusa, o coronel americano Henry Steel Olcott, e o escritor irlandés William Quam Judge. Os fundadores d' esta Sociedade pretenden poseer as claves da revelación teosófica oriental, recollida dos Yogis da India e mais dos Lamas do Tibet.

Ora, son moitos a dubidaren de que a fundadora Helena Petrovna Blavatsky estivera de certo no Tibet; o que parece comprobado é que tal señora non coñecía mais língoa oriental qu' o árabe, e efectivamente, cando fai citas da literatura india, non son dos textos orixinais, senon das versións de Colebrooke e d' outros sabios occidentais. Digo isto pol-o que toca á autenticidade das fontes orientais das qu' os primeiros teosofistas da escola sacaron as súas interpretacións. Craro qu' hoxe ten a Sociedade Teosófica pandits e eruditos indos qu' a poden sacar d' un compromiso. Non me vou referir agora ó famoso informe do Dr. Hodgson, nin ó asunto de si o *Buddhismo* esotérico e a *Doctrina Segreda* son plaxiadas de certos autores occidentais. En todo caso, as obras de H. P. Blavatsky manifestan unha erudición tremenda en ciencia, filosofía, historia, mitoloxía, leenda, folk-lore, relixións comparadas, algo de cábala e hermetismo, e moito de tradicións masonicas.

Pouco despois da morte da fundadora, houbo un cisma na Sociedade Teosófica: ús fóronse co coronel Olcott e outros con William Q. Judge. Os segundos, dirixidos hoxe por Miss Katherine Tingley, teñen o seu centro en Point Loma (Cal-

fornia, E. U. de América), un establecemento xárdio, c' unha chea d' edificios de gusto dudoso, postos n-un precioso parque. Non coñezo ben o desenvolvemento d' esta sociedade. Sei que pra nós ten de simpático o acollemento que fai das leendas céltigas, que teñen inspirado belos cadros a un dos adentos, o pintor prerrafaelita Machell.

A outra sociedade ten o seu centro en Adyar (Madrás, India inglesa) e téñ o seu frente a Mrs. Annie Besant, antiga oradora de *Fabian Society*, e redactora da revista que dirixía o famoso William Stead. A ésta foi á que pertencen algún tempo Rudolf Steiner, que foi xefe da Sección Alemana da mesma.

Mrs. Besant imprimiu á doutrina da Sociedade Teosófica un tinte ben marcado de pietismo protestante e de trasnoitado humanitarismo masonico. Ben se coñece que, coma dixo Salomón Reinach no seu *Orpheus*: «la clientèle de ces prophètes se compose de gens pour qui les textes originaux indiens et bouddhistes sont lettre close». Aínda hai mais: Mrs. Besant, seguindo as doutrinas da fundadora, padrica a fraternidade universal (1.º ouxeto da S. T.) Mais soupo aproveitar en favor da súa patria, a fraternidade universal. Efectivamente, Mrs. Besant creou na India unhas tantas institucións encamiñadas á asentar a opresión inglesa, entr' elas unha famosa «Orde dos fillos da India», qu' aparentemente tende ó bó acordo antr' ingleses e indíxenas. Isto valeulle á Sociedade Teosófica o ser declarada «de utilidade pública» pol-o Goberno inglés da India. O caso é que non hai un nazionalista indo que non combata a Sociedade Teosófica. A polítega d' Annie Besant foi a causa de que Rudolf Steiner s' arredara da Sociedade.

III

A causa principal do Dr. Steiner s' arredar da Sociedade Teosófica, foi a seguinte: Mrs. Besant quería faguer da teosofía unha nova relixión, que, asegún ela, había sel-a Relixión Síntesi, unha sorte d' esperanto relixioso, un sincretismo pueril, enxendo valeiro o coo do cosmopolitismo, igualmente arredado da tradición europea e da tradición inda. Púxose, pois, a predicar a próxima vinda d' un *Gran Instrutor do Mundo*, encarnación a un tempo do Buddha indo e do noso Cristo, chamado a dar unidade a todas as relixións. Pra preparal-o camiño do novo Mesías, Maitreya Bodhisattva, Mahdi, ou Paraleto, fundou a *Orde da Estrela d' Oriente*, cuos membros levan unha estrela de prata, de cinco puntas no burato da solapa.

Ora, Mrs. Besant tiña baixo da súa tutela dous rapaciños indos: J. Krishnamurti e J. Nit-

yananda, que lle foran confiados pol-o seu pai, Naraniah. O preceptor d' estes nenos foi o colaborador d' Annie Besant, Mr. Leadbeater, acusado de dar certos consellos inmorales ós seus discípulos, acusación que foi apreciada pol-os tribunales de Madrás. Pois ben, J. Krishnamurti estaba destinado pra ser presentado com' o Gran Istrutor do Mundo... Diante dos tribunales de xustiza de Madrás decrarou Mrs. Besant «que tiña os mais fundados motivos pra creer que Cristo (ou o Señor Maitreya, coma lle chaman no Oriente) dentro d' unhos cantos anos tomaría o corpo do discípulo Krishnamurti».

Todo isto deu lugar á unha violenta campaña nos xornais nazionalistas da India, coma o *Hindu* de Madrás e o *Free Hindustan* de Nova York, sostida por personalidades ben coñecidas, coma N. Krishnavarna, Myrom Phelps, Tilak, o Dr. Nair, Arabindo Ghosh, etc. Mr. Naraniah, o pai de Krishnamurti recramou xudicialmente contra Mrs. Besant e Mr. Leadbeater, que xa levaran os rapaces a Inglaterra, co gallo de qu' estudaran na Universidade d' Oxford. A protección oficial que tiña a Sociedade Teosófica por parte do Goberno inglés, veuse ben crara n-esta ocasión.

Istes escándalos trouxeron coma resultado o arredamento, primeiro de Rudolf Steiner e a Sección Alemana. As disidencias principiaron no mes d' outono de 1912. O Dr. Steiner, Segretario xeneral *ad vitam* negouse a autorizar a constitución de certas ramas, e logo expulsou da Sección ós membros da Orde da Estrela d' Oriente, e por fin, en febreiro de 1913, toda a Sección Alemana arredouse en masa da S. T. e despois constituíu a *Sociedade Antroposófica*. Seguiron as tres ramas da Sección Italiana.

O 30 de xaneiro do mesmo ano, o Repersentante en Galiza do Axente presidencial pra España, D. Alfredo R. de Aldao, presentou a súa dimisión por discrepancias doutrinais coa outa dirección da S. T. Unha vez nada mais falei en co Sr. Aldao, mais cheguei ben—ademais da lectura d' algunhas das súas obras, escritas baixo os pseudónimos d' *Aymerich* ou *Eneidiel Shalah*—pr' apreciar a súa enorme erudición en filosofía, metafísica e tradicións ocultistas. Pareceume un ocultista de certo, fondamente versado na Cábala, e d' unha escola moi diferente da dos discípulos de Mad. Blavatsky. Escola da que logo falaremos.

Por fin, o día 30 d' outono de 1913, arredouse tamén da S. T. o Grupo Marco Aurelio de Pontevedra, que fora fundado pol-as predicacións do Sr. Aldao, e que ás veces tiña as súas xuntanzas nas poéticas ruínas de Santo Domingo, debaixo

da pedra d' armas da casa d' Aldao, alí recollida con outras, con curiosas lápidas da época romana e outros ouxetos, pol-os coidados da Comisión de Moimentos.

Todo isto pode parecer que repersenta un arredamento dos que siguen mais ben a tradición occidental—Steiner, Aldao—da S. T. radicada na India e indianizada de mais. Pro resulta que tamén na India se produciron escisións—esto ademais da oposición dos nazionalistas indos, cáxeque todos ortodoxos induístas, ou musulmáns afiliados á Ahmaddiyah. A mais importante foi a do Babu Bhagavan Dass, insine teósofo bengalí, descubridor, tradutor e editor do *Pranava-Vada*, xoya da metafísica hindu, home que coñece a fondo toda a vella literatura e a vella filosofía do seu país, e que fixo longos estudos europeos—duas cousas das que ben poucos membros da S. T. se poden gabar.

Bhagavan Dass pertencía á sociedade relixiosa Arya Samaj, fundada pol-o Swami Dayanand Sarasvati, pol-o tempo en que H. P. Blavatsky andava pol-a India, e descubriu que tódalas esencias do vello Dereito Aryo—as estudadas por Fustel de Coulanges no seu libro imortal *La Cité antique*—estaban recollidas e sistematizadas com' en ningures, no *Manava Dharma Shashtra* (Código do Manú) e que as institucións europeas non son mais que dexeneracións d' aquil vello Dereito Aryo; do que sacou en limpo que a organización esencial da Sociedade hindu é moi superior á organización da Sociedade europea, pol-o que a rexeneración da India non está nas importacións inglesas, senon na volta ás fontes limpas da tradición arya, tal e com' están no Código do Manú, e n-outros vellos libros, que na época romántica xa asombraran á Europa inteira. Ideia logo confirmada pol-a proposición do hoxe gran xefe do Nazionalismo indo, o ilustre Gandhi: «Fora a civilización occidental».

Co-estas ideas, que son as xustas, non podía naturalmente Bhagavan Dass ver con bós ollos os procedementos de Mrs. Annie Besant, e o impersonalismo relixioso dos Arya Samaj, non podía ademetil-o culto persoal da Orde da Estrela d' Oriente. E Bhagavan Dass, cos seus partidarios, arredouse tamén da S. T.

IV

O culto eisaxerado qu' os afiliados á Sociedade Teosófica renden ó seu Mestre H. P. Blavatsky fai que moita xente pense qu' esta señora foi a úneca reveladora da Cencia Oculta no Occidente, coma se non houbera no mundo mais escola teosófica qu' a que d' ela se derivou.

Mais elo non é certo, porque a Europa posee unha tradición oculta de seu, coidadosamente conservada dende a alta Idade Media. Esta tradición provén de dúas fontes principais: a Kabbalah, ou tradición esotérica dos xudeus, e a Cencia Hermética dos Exipcios, recollida pol-os gregos e logo pol-os árabes. Aínda unha parte importante da tradición inda, a cencia cecais pre-arya dos *Tantras*, en moitos casos reprobada coma cousa de Maxia Negra pol-os discípulos de Blavatsky, fora traguida á Europa na Idade Media por ise pobo errante e misterioso dos *xitanos*, *bohemios*, *zingaros* ou *tziganes*, vidos d'alá, tendo pasado, según a súa tradición pol-o Exipto. Istes zingaros trouxeron co-illes un libro máxico que s'estendeu rapidamente pol-a Europa, aunque mutilado e adicado a outros usos, redacidal-as suas follas de 78 a 56 en Francia e a 48 ou 40 na Hespania, e perdido por moito tempo o seu significado. Iste libro é o *Tarot*, do cal non tivo H. P. Blavatsky senon un coñecemento moi vago e imperfecto.

Esta tradición, conservada pol-os Rosa Cruz da Idade Media, pol-os cabalistas e alquimistas do Renacemento, é da que se recraman autores de moita nota do século pasado en Francia, coma son Eliphas Levi, Pappus, Stanislas de Guatla, Sar Peladan, Charles de Sivry, e outros moitos. Istes teñen pol-o menos unha ventaxa que non teñen os propagandistas aludidos da Sociedade Teosófica; istes non coñecían, os mais d'illes, as vellas línguas nas que están escritos

os téstos que comentan. En troques, os cabalistas franceses, a mais da súa seria educación clásica, coñecen perfectamente a lingua hebraica. Así pudo Fabre d'Olivet escribilo seu xurdio libro *La Langue hébraïque restituée*, e outros comentar eruditamente o *Sepher Bereschith* (o Xénesi da Bibria) e mais o *Zohar*.

N-esta escola francesa, qu'entronca cos ocultistas do século XVIII, e anteriores: Court de Gebelin, Etteila, Cazotte, Le Nain, Cagliostro, San Xerman, Clodio de Saint Martin, Desbarolles, Guillerme Postel, etc., etc., debo sinalal-as influencias de dous persoaxes intresantes: un é o xudeu portugués Martines Pascoaes, mestre do famoso Lois Clodio de Saint Martin, a quen tivo na súa escola de teurxía en Blois; o outro é o gran matemático e fiseco polaco Hoene Wronski, que propagou en Francia a filosofía kantiana. De Wronski foron discípulos moitos filósofos e sabios polacos, coma Adam Mickiewicz, mais din qu' o úneco que soupo inteiramente o qu' il pensaba, foi Augusto Cieskowski, o xenial comentarista do *Pater noster*. Eliphas Levi no seu *Dogme et Rituel de la Haute Magie*, indica craramente o que debe a Wronski a escola francesa d' ocultismo.

A esta tradición occidental hermética e cabalística, é á que en realidade pertence Rudolf Steiner. D'ela recibeu o central das suas intuicións teosóficas.

VICENTE RISCO.

(Ha seguir).

DO CANÇONEIRO COLOCCI-BRANCUTI

CANTIGAS DE NUNEANNES CERSEO

RESTITUIDAS POR MANOEL FUENTES CANAL

Senhor esta coita que ei
non vo-la poss' eu mais dizer;
e pois vos queredes assi,
queroa eu toda sofrer.
5 ¡E Deus mi valha, se quizer!
ca eu ja non lh' o rogarei,
pois vejo que non mi-a mester!
Ca muitas vezes lh' o roguei,
e nunca me quisso valer;
10 (e) pois non poss' al fazer i
faça de min seu prazer!

¡E Deus mi valha, se quizer,
ca eu ja non lh' o rogarei!
pois vejo que non mi-a mester!
15 E pero m' eu vejo meu mal
e mia mort' ond' ei gran pavor
amar-vos-ei mui mas ca mi,
entanto com' eu rico for!
¡E Deus mi valha, se quizer
20 ca eu ja non lh' o rogarei
pois vejo que non mi-a mester!
E pois me contra vos non val

ESTÉTICA DA MUIÑEIRA

POR

EUXENIO MONTES

(CONCLUSIÓN)

dos eidos estéticos onde as artes se pousaron gramente. Por iso cada definición anapa un

o gran matemático e físico polaco Heene Wrons-

DA MULHER
ESTÉTICA

EUXENIO MONTES

A MUIÑEIRA DANZA CRÁSICA

Reivindicamos pra danza a corporeidá d' un arte autónomo impuxémoslle como primeira obriga a de se topar así mesma, espallando, cos músculos contreitos, o que n-ela houbera das demais artes, dixemos, ó cabo, que a danza, ó xeito das cobras místicas, tén comenzo e remate sin saír da súa anelada lonxitude. Tratámola como á lírica, á arquitectura, á música.

Agora ben; cada sorte de arte tivo, sin perder súa persoa por iso, desenrolo mellizo os outros. Cada vento estético abanou, a un tempo, a todos, por iso a danza tivo evolución idéntica á da lírica, á da arquitectura, á da música.

Unha danza específica, podrá ser situada n-un dos eidos estéticos onde as artes se pousaron sempre. A muiñeira, ademitirá a incursión no crasicismo ou no romantismo. Pra nós é un dos mais enxebres exemplos de crasicismo, pro, pra probalo, teremos denantes que fixar os contornos do crásico e do romántico.

Canto mais s'afonda na histórea do arte, mais se un convence de que esta sístole e diástole se repite invariabelmente a través do tempo.

A un momento crásico sigue outro romántico d' iste momento romántico é outro crásico herdeiro, inda qu' iste segundo romantismo non sexa como o denantes por razón da esprencha que o fai aporveitar os crásicos conquermos. E nada mais que crasicismo e romantismo hai. Quixo iventarse unha terceira fórmula, o barroquismo, pro, pra os estetas non superficiaes, o barroco será sempre a idade rapazil do romantismo.

Vexamos agora que é o que é o crásico. Moitas son as definicións que do crasicismo se enxergaron, moitos os distingos que se fixeron. Si hemos ser sinceiros, recoñeceremos, qu' estes problemas non entregan os seus segredos integramente. Por iso cada definición apaña un cacho, mais non ó todo.

Cando Xan Paulo quere separar crasicismo de romantismo recorre a diferencias de intensidá: O crásico é o prástico, o romántico o vaporoso. Ó pronto isto casi nada nos dí, ben ollado, non embargante, isto dinos moito. Oponse o prástico ó vaporoso, prástico ten pois, elquí, un senso de concreción, de determinación.

O PAISAXE

Sen dúbida cando mellor palpamos que é a falla de concreción o síntoma máis característico do romantismo é o considerar o paisaxe. O paisaxe, non-o esquezamos, a descuberta do paisaxe, foi o gran invento romántico, a aportación dos románticos ó reino da sensibilidade. ¿E que é o que pol-o pronto, nos revela un paisaxe?

Situados ante o paisaxe o que denantes que nada notamos é a falla de límites. Un amigo nos acompaña n'un paseo. Súpetamente o amigo dínos: «Que fermoso paisaxe», nós, entón, ficamos indecisos c'un pouco de desorientación. ¿Qué paisaxe? preguntamos. Entón o amigo repícanos: «Iste», facendo coa-mau un percorrido, pondo fitos na terra, encastrando co índice, esga-

zando voluntariamente no inconcreto paisaxe un paisaxe concreto.

Sería argumento inocuo o de que ás veces iso mesmo nos acontece carón das figuras. Ás veces, pro non sempre. Cabe ter, carón d'un, unha figura isolada, soya; n-iste caso a pregunta non ten razón de ser. Mais no paisaxe a pregunta é indispensable. A figura pode estar soya ou con outras, o paisaxe está sempre en multitud.

Sabemos, pois, que o primeiro que se nos dá, carón do paisaxe é non saber cal é, e ademais, que o oposto ó paisaxe, invento romántico, é a figura, invención clásica. Os puntos suspensivos, expresouse, son románticos sempre.

META E MAIS MÉTODO

Tense dito tamén que romantismo é exaltación. Certamente os románticos son exaltados, mais os crásicos poden selo tamén. O quid consiste en que a exaltación pro romántico é a meta e pro crásico é o método. Tódalas obras románticas tenden á exaltación, e a exaltación está na obra mais que no artista, cecais porque a obra é sempre humán, namentras que entre os crásicos a exaltación é anterior a obra, e fica repregada dentro d'el. O cabo romantismo é adontar os medios como fis, é unha trasposición de termos.

Sin unha exaltación, sin un amor, a obra de arte é inconcebible, mais a exaltación se non debe refrexar na obra, debe quedar no home e non chegar ós ouxetos. O romántico leva ó ouxeto a súa exaltación interior, ó crásico non. Permanece distinto do ouxeto e a prudente alonxamento d'el. Non é crásico Parménides cando escribe que o pensado e o que pensa deben ser todo un. Non; o pensado e o que pense son dous. Crasicismo é expentación, isto é, crasicismo é actitú.

A confusión a que aludimos trasparéntase na obra romántica no senso da falla de armonía e mais unidá. Valeiramente se tentará topar un eixe principal de referencia arredor do cal a obra se forme. Unhas partes, de natural carácter adxetivo, adquiren rango de substantivá. Lonxe nós de coidar, como Walter Pater, que o accesorio debe ser suprimido. Non; compre o accesorio, mais a condición de que esté como tal accesorio e non pretenda ser principal. Na obra de arte o primeiro é a ordenación, a xerarquía. A obra de arte é unha sociedade estética que ten que ter, xa que é sociedade, supeditacións e crases. N'isto estaban no certo os precentistas.

Por razón d'esta falla de orden, non hay, na

obra romántica a sinxeleza precisable. Polo contrario a obra crásica non o é, mais que cando é sinxela. A norma que Pericles espallou pol-o craro aire grego encadra e define a obra de arte. Agora; respeito a como se ha entender a sinxeleza temos que decir qu'inda os estetas do crasicismo teñen andado un pouco trabucados, e hastra, ás veces, quixeron a obra de arte tan sinxela que fose expectral, logo, non sólida.

En col do asunto ten Chesterton unhas verbas que cuidamos xustas e suxestivas. «Un delito é como calquera obra de arte. Non se estrañe vosté do que digo: os crimes e mais os delitos... toda obra de arte de Deus ou do demo ten un elemento indispensable que é a sinxeleza esencial, inda cando no procedemento baxa complicación. Asína no Hamlet, por eixemplo, os elementos grotescos, o sepultureiro, as frores da moza tola, a fantástica elegancia de Osríc, a marelez da aparición meiga, a verdecente calivera, todo é como un remuíño arredor de unha sinxela figura de home vestido de negro.»

Do mesmo xeito na mulleira, obra non de Deus nin do demo, sinón dos homes d'istas nosas terras noroestes. Os inquedos pasos do comenzo, cando os bailarís esgarabellan e revoltan, aqueles outros en que tecen madeixas que xamais romatan, o momento elástico en que as parexas adiantan e atrasan abríndose e cerrándose, tal un inxenuo acordeón, tódolos movementos, en fin, non son mais q' unha longa elipse preparatoria do sinxelo auto d' un home que anda detrás d' unha muller. Pro nin demasiado lonxe, que xa non sería diálogo, nin demasiado preto que sería erotismo, en diálogo casto, gardando as distancias que é a mulleira a danza de gardal-as distancias.

APORTAZÓN DE GALIZA Á I-ALMA CÉLTIGA

A muiñeira nasceu entre os toxos, nos montes; a muiñeira é danza de montaña. As danzas dos montes acostuman a ser paseniñas, repousadas, calmas, namentras as dos vals son axitadas, ferventes, tolas. Repousada e calma é a muiñeira en grado forte. ¿Como entre os montes, onde a natureza doise de outura e de vértigo e puxanza, o baile é afinado e mais crásico?

Temos eiquí un caso raro e perciso de arte que reacciona contra o medio. Taine, tamborileiro maior da teoría do arte produto do medio, tomando ó pé da letra a Montesquieu, no soubo ver que en moitas ocasións un arte se orixina como reacción contra el, o que, raro está, non quere dicir que non sexa por el influído. Riell e sobre todo Worringer, de quen agora se van a

traducir ó castelán suas obras, mostraron casos enxebres. Wovringen insiste sobre o seguinte: Exipto é terra chan e de amprias pranicies. Carón do ollo exipcio ábreñse longos e imáns hourizontes. Pois ben, nos tempos exipcios a multiplicación de columnas é característica. En medio dos hourizontes amprios o arte fabrica un hourizonte estreito. O tempo exipcio padece de fobia ó espacio valeiro.

Casos semellantes temos no arte noso. Un d' iles é a lírica irruptura, forte, ofensiva, latigante nascida n' un medio de doxura, de resñación que presenta sempre os hombreiros encolletos. Outro caso, mais palpabel inda, é iste que denantes señalamos, da muiñeira, grandiosa aportazón do pobo galego ó crasicismo propio da i-alma céltiga.

- Deus nen mesura, nen amor
que vos ei des que vos vi,
25 amar-vos-ei sempre senhor.
;E Deus me valha, se quizer,
ca eu ja non lh' o rogarei
pois vejo que non mi-a mester!

Cantiga de refram: 4 (4+3) en 4 (5+2)-Octosílabos. Coplas pareadas c' unha palabra perdida nos 3.º versos, a qual liga tódalas estancias: abeb DAD, ou abe. bd AD.—Rimas longas: ei (a) er (b) i (c) no grupo I; a al (a) or (b) i (c) no II; e ei (A) er (D) no refram. O copista marcou o refram no sexto verso, a pesar da absoluta igualdade do 5.º de cada estrofe e da orde das rimas.

- Agora me quer' eu ja espedir
da terra e das gentes que i son.
U mi Deus tanto de pesar mostrou,
5 e a pesar de m' ir alhur guarir
E a Deus gradesco porque m' eu von.

- Ca (a) meu grad' u m' eu d' aquí partir
con seus desejos non me veeram
chorar, nen ir triste, por ben que eu
10 nunca presesse; nen me poderan
dizer que eu torto faç' eu en fogir
d' aquí u me Deus tanto pesar deu.

- Pero das terras averei soidade
de que m' or' ei a partir despagado;
15 e sempre tornará o meu cuidado
por quanto ben vi eu en elas ja;
ca ja por al nunca veerá
ninh' om (e) ir triste nen desconortado.

- E ben digades, pois m' eu von, verdade,
20 Se eu das gentes algun sabor avia
ou das terras en que guarecia,
Por aquest' era tod' e non por al;
mais ora ja nunca me será mal
por me partir d' elas e m' ir mia via.

- 25 Ca sei de mi
quanto sofri
e encobri
en esta terra de pesar

- 30 Como perdi
e despendi
vivend' aquí
meus dias posso-m' en queizar.

- E cuidarei
e pensarei
35 quant' aguardei
o ben que nunca pud' achar.

- E (s) forçar-m' ei
e prenderei
como guarrei
40 conselh' agor' a meu cuidar.

- Pesar
d' achar
lugar
provar
45 que' eu veer se poderei

- o sen
d' alquen
ou sen
de ben
50 me valha, se o en mi ei!

- Valer
poder
saber
dizer
55 ben possa, que eu d' ir ei

- D' aver
poder
prazer
prender
60 poss' eu, pois esto cobrare!

- Assi quereí
buscar
viver
outra vida que provarei
65 e meu discord' acabarei.

Descordo, según o propio autor di no derradeiro verso. Costa de duas partes desiguais: o corpo da cántiga, con 4, 5 versos, e unha estensa cauda de 41 versos que se subdivíden en: 2 (3+1), 2 (3+1) e 2 (4+1), 2 (4+1), (1+2+2). O corpo ofrece decasílabos, e consta de catro estrofas, repartidas en dous grupos un tanto diferenciados. A orde das rimas, que son agudas, é no grupo I: abebac; ir, ou, ou ir, ou, eu, II: predominan as graves, c' unha verba perdida no verso inicial: desff; ade, ado, e na 2.ª e ade, in, al na 4.ª A cauda componse tamén de dous grupos distintos de coplas seguidos d' unha stinda: I versos de 4 e de 8 a a e b a u n c c c b e c c b con rimas longas: or ei or er. A stinda repite os versos e consonancias d' ambas series (mence a d) apresenta un verso de 4 dous de 2 e dous de 8: c b e c e.

LITERATURA CÉLTICA

NOSA SEÑORA DOS OUTEIROS

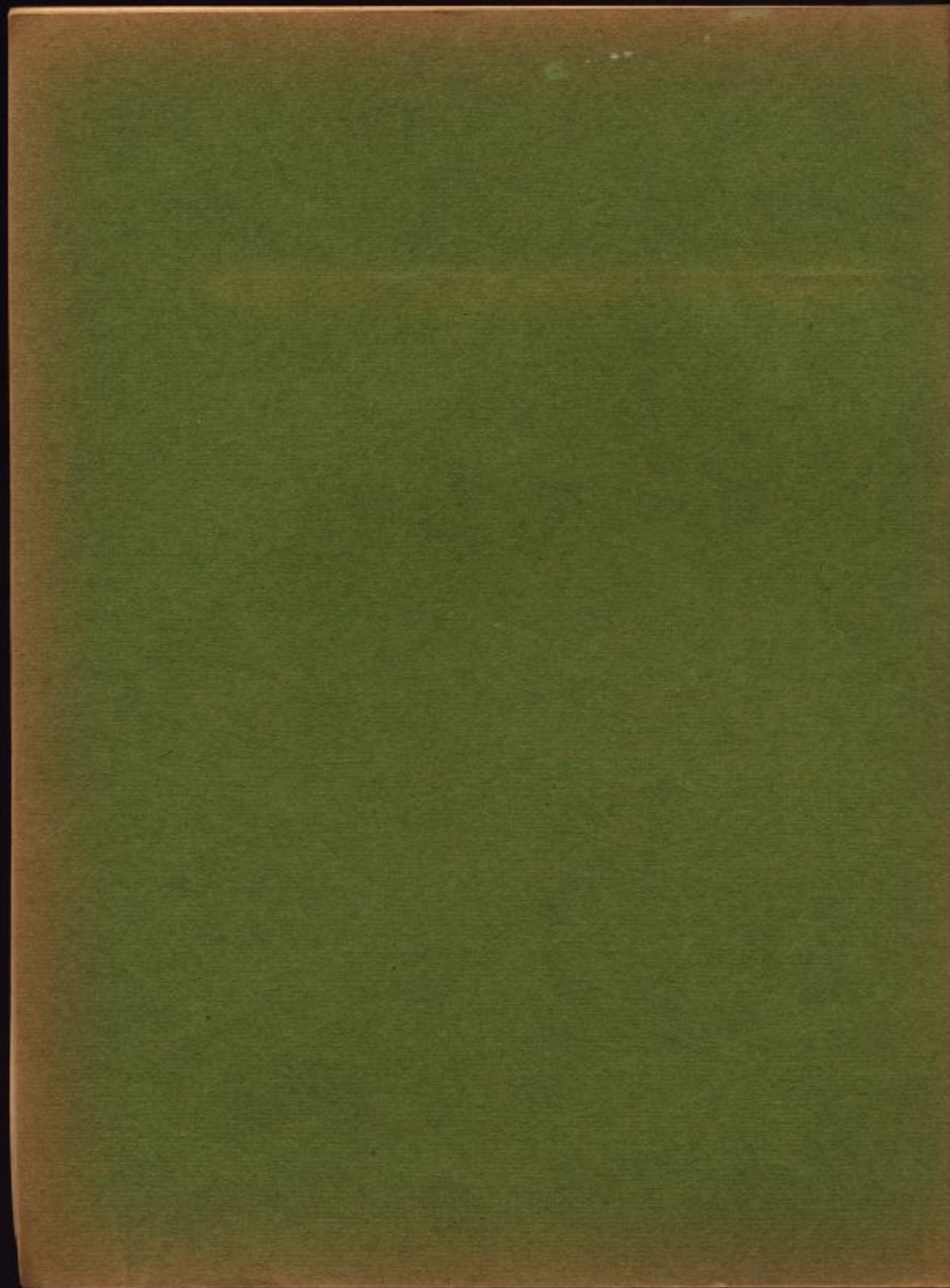
CAND' ÉRAMOS meniños, non dicíamos: «coma d'eiquí ó correo» nin: coma d'eiquí á cortadoría ou á tenda», senon que midíamos polo puzo cuberto do souto, ou polo tobo do raposo no outeiro. Nós éramos entón de Deus e das súas obras e mais das cousas vindas dos días antigos. Nonos houbera asombrado vérmolos pés brancos d'un anxo por médeo dos chouparros brancos nas montañas, porque nós coñecíamos n-aquiles días o inenso desespero, o amor insondable—todo humor eterno—; mais agora, a rede está orredor dos nosos pés. Algunhas millas ó leste de Longh Hill, unha rapaza nova protestante, qu'era a un tempo bunita de seu e lindamente vestida d'azul e branco, viña de vagar por antr'os chouparros da montaña, e teño unha carta súa onde conta coma atopou unha tanda de nenos e viu a ser parte do seu soño. Cando pírmeiro a víron así n-un pronto, botáronse coa cara na terra coma collidos d'un gran medo; mais ó cabo d'un pedazo, outros nenos víñeron xuntarse a iles, e iles erguéronse e seguirona cáxeque bravamente. Ela decatouse do medo, e de pronto, detívose e tendeu os brazos. Unha meniña botóuselle n-iles berrando: «Ay! vostede é a Virxe da imaxe!» «Non», dixo outra qu'á súa vez s'aproximou, «é unha fada do ceu, porqu' é da coor do ceu». «Non, dixo unha terceira, «é a fada que sai dos estraloques, que se fixo grande». Os outros nenos, apesares, aseguraban qu'era a Virxe, porque levaba ás coores da Virxe. O seu bó curazón protestante turbouse moito; fixo sentar ós rapaces acarón d'ela e quíxolles espreicar quen era, mais iles

non quíxeron comprender nada. Vendo que non servía de nada seguir, preguntoulles se tiñan ouvido falar de Cristo. «Sí», dixo unha, «mais nós non lle queremos porque sin a Virxe, matrianos». «Dígalle que sexa bó pra mín», díxoli' outra no ouvido: «Il me non deixaría chegar a Il, porque o papai dí que son o deño», escramou unha terceira.

Ela faloulles moito de Cristo e mais dos Apóstoles, pro ó cabo, interrompiuna unha vella armada d'un pau que ó tomala por unha aventureira a caza de prosélitos, botou d'elí ós rapaces apesares d'iles dicir qu'era a gran Raíña do Ceu que viñera a pasear pola montaña e ser boa pra iles. Cand' os nenos se foron, ela seguiu camiño, e cando tiña andado unha médea milla, a nena que chamaban «o deño» saltou do gran focho, perto do sendeiro e dixo qu'ela podería creer qu'era «unha dona coma outra» si era que levaba «duas sayas», porque «as donas sempre levan duas sayas». Ensíñoulle as «duas sayas» y-a nena foise coas orellas gachas, mais unhos minutos mais tarde, volveu saltar do focho, e berrou furiosa: «Papai é o deño, mamai é o deño y-eu son o deño, e vostede non é mais q'unha dona coma outra calquera»; e despois de lle tirar unha presa de coios e lama, marchou correndo e saloncando. Cand' a miña linda protestante chegou á casa, decatouse de que perdiera as borlas da antuca. Pasado un ano, atopouse por casualidá na montaña, vestida c'un sinxelo vestido negro, e atopou á nena que pírmeiro lle chamara a Virxe da imaxe, e viu as súas borlas penduradas no pescozo da nena e dixo: «Eu son a dona que víches o ano pasado e que vos falou

OS CACIQUES (augurierte) por CASTRO GIL.

de Cristo». «Non, non é verdá! non, non é verdá! non, non é verdá!» respondeu apaixonadamente a nena. E despois de todo, non era a miña linda protestante, senon María, Estrela do mar, a que de cote se pasea na tristura e na beleza por tanta montaña e por tanta ribeira, a que botara aquelas borlas ós pés da nena. É de verdade

comenente qu' os homes lle recen, a ela que é a nai da paz, a nai dos soños, a nai da pureza, que lles deixe aínda unha horifia pra faguel-o ben y-o mal e pra contempral-o vello Tempo rezando o rosario das estrelas.

W. B. YRATS.

(Trad. de V. R.)

QUOD NIHIL SCITUR

TRADUCIÓN DE XAN AZNAR PONTE

(Continuación)

A cencia non é outra cousa qu' unha interna visión. S' a cencia é un fato de concrusiós, iste libro ten moita cencia. Tí eres protervo: has dicir que cecais ten a cencia escrita, conforme a aquilo de que, unha cousa é o termo vocal, outra o escrito e outra o mental. Non entendo. Mais concédoo, non embargante. Que se sigue? Que nin tí nin en sabemos nada. Proba isto Esopo, que posto pra vendelo antre dous compañeiros d' escravitude, un gramático e outro retórico, interrogado o derradeiro sobr' o que sabía, respondeu: «nada». De que xeito foi isto? Porque dixó: «o gramático e mais o retórico non me deixaron nada prasaber»; pois aqueles interrogados enantes sobr' o que sabían, responderon: que sabían tódal-as cousas. Asína, asegún tí, iste libro sabe moito, aquíl aínda mais, e tódol-os outros do mesmo xeito; logo nada queda pra deprendermos nosoutros.

Sigo pra diante. S' houberan dito qu' a cencia é un aglomerado de moitas cousas na mente, sería millor; inda que non inteiramente verdadeiro. Pois a cencia soilo pode sere d' unha cousa. A cencia é sementes de cada cousa por ela mesma, non de moitas cousas a un tempo; do mesmo xeito qu' a visión é-o d' un cuxeto úneco, pois se non poden ver perfectamente dúas cousas simultaneamente, do mesmo xeito que se non poden entender dúas ó mesmo tempo, senon unha despois da outra. D' eiquí que se diga qu' o sentido apricado a moitas cousas, é menor pra cada unha d' elas. Mais, do mesmo xeito que tódol-os homes pol-a especie, ou millor pol-o nome, son un só, así tamén a visión dise que é unha, anque o sexa de moitas cousas, e as visións sexan moitas en número: así a Filosofía

dise que é unha cencia, anque sexa contemplación de moitas cousas, cada unha das que ten a súa propia contemplación, e a cencia de calquera cousa despois da contemplación é unha.

Mais non é certo isto mesmo, qu' a cencia sexa un cúmulo de moitas cousas na mente, o qu' ineptamente pensan moitos, chamando doutos a aqueles que teñon visto e ouvido moitas cousas que poden recitare afixia xa na mesma cencia, xa en cencias distintas; cando mais ben socede qu' o que quer abarcalo todo, pérdeo todo; unha cencia abonda pra todo o mundo, e todo o mundo non abonda pr' a cencia. Pra mín, a cousa mais pequena d' iste mundo, é d' abondo e aínda de mais pr' estudar por toda a vida inteira e non espero poder chegar a coñecela.

Como pasa logo qu' un home só poida chegar a saber tantas cousas? Pol-a contra créeme a mín, son moitol-os chamados, e poucol-os escoitados; por tí mesmo podes esperimentallo, oserando algunha cousa, un verme, si queres, a súa y-alma: nada podes deprender. Confeso que compre qu' unha cousa estea no esprito pra qu' alguen a seipa; mais isto non é cencia, senon memoria; do mesmo xeito qu' a visión non é a xuntanza d' imaxes nos ollos, (s' a visión se fai asína) anque sen esas imaxes a visión non poda existir. Pois vemos qu' aqueles qu' imaxinan fixamente algunha cousa, nada sinten de calquera cousa que s' ofrezca ó seus sentidos, anque entón s' impriman tamen as imaxes nos seus ollos e nos seus ouvidos.

É por esta mesma razón pol-o qu' afirmaban que tódal-as cousas están en nós. Pois de que modo, dín, coñeceríamolas qu' están fora de nós? Tódal-as cousas por tanto están en nós, re-

volvendo n-el-as, atopámo-l-as, e isto é saber. Mais engánanse de mais. En primeiro lugar, afirman que en nós está o burro (cecais estea n-iles) o león e os demais animás. Mais coma se pode facer qu'eu estea no león e o león en mín? É unha químera que tí finxiches. *

Ogallá nos probasen que sabemos algo; pois entón concederíamolles a consecuencia, ou sexa que nada se pode saber que non estea en nós. Tódal-as cousas se saben, logo todas están en nós. Agora, empero, a maior é dudosas; a menor falsa. Como logo, podes conecruir?

En segundo lugar, arguyen mal, si pensan qu'abonda pra que seipamos algo qu'as cousas sabidas estean en nós. Inda qu'isto fose conducente, se poidera ocorrer, non se seguiría d'eiquí que tódal-as cousas estivesen en nós, senon o contrario, pois están en nós, o corpo, a y-alma, o entendemento, as facultás, as imaxes, e outras moitas cousas, que de ningún xeito podemos coñecer perfectamente; mais esta cuestión de si tódal-as cousas están en nós, tratarémola ex-profeso. Agora abonda ter tocado o que poida servir pra cuestión tratada.

Non son as cousas ou as imaxes existentes en nós as que fan ou constituyen a ciencia, mais énchese a memoria co-el-as, e dempois son contempladas pol-o entendemento. Tamén deduzo d'elquí que moi trabucadamente chámase á ciencia un hábito. Pois iste é unha calidade difícilmente alterable: a ciencia non é unha calidá, a non ser que queiras chamarlle calidá, á visión; senon que é un auto sempre da mente que xa na primeira intuición pode ser perfecto, non permanece senon en canto está no espírito, do mesmo xeito qu'a visión. A imaxe d'esa contemplación e coñecemento que se fai pol-a mente, é mandada á memoria, e queda n-ela retida, si queda ben fixada, dícese hábito, si non disposición.

Esas cousas serán propias da memoria, non da ciencia, si se volven a tráguer, entón dirase lebral-o que se sabe, non saber: a non ser cando aquilo se contempla, así coma o que conta o que viu non-o vé. Dícese non embargante, que moito sabe o que garda na memoria o sabido porque xa o soupo enantes, e pode sabelo cando queira, pois e' un pequeno esforzo, mirando pr'as cousas enténdelas, por que xa antes as entendeu. D'eiquí resulta evidente qu' o hábito de moitas cousas na memoria non se di ciencia, a menos qu'haxan sido antes coñecidas pol-o entendemento. Mais o noso saber (ou maravilla!) decía Platón que non era mais que lembrar, ou sexa, qu'a nosa y-alma enantes de ser nós sabía tódal-as cousas, e esqueceas todas cando

s'afunde no corpo, e pouco dempois com'esperada pol-a morte, lémbrese de todo.

Mais perdoe o sapientísimo filósofo, isto non é mais qu'unha agradabile ficción non confirmada pol-a esperencia nin pola razón, o mesmo qu'outras moitas cousas que soñou sobre da y-alma, com'amostráramos no tratado *De Anima*. Aristóteles refutou moitas veces iste erro deixando as suas razóns que poden ser lidas nas suas obras; coma pertence ó noso asunto, digamos algo en col d'elo.

Si Platón houbera dito qu'il vira a sua y-alma denantes d'haber entrado no corpo sabendo tódal-as as cousas cecais houbera creído, e entón non sería home, senon fantasma ou sombra. De certo qu'eu non sei as cousas que foron antes de mín, no que vexo, creo á forza, mais com'hei de creer nos teus sonos? Dí: a y-alma, antes d'entrar no corpo, sabía ou non sabía? Non dis isto. Entón ou a ciencia da y-alma era soilo lembranza, ou non. S'era lembranza recibuna d'outra y-alma qu'havía n-ela que xa enantes d'estar n-ela o sabía todo.

E sobre d'esta preguntarei de novo: seu saber non sería lembranza? Lévote así ate o infinito. Si non é por outra y-alma qu'ela se lembra, senon por si mesma, enton tiña esquecido antes: por qué? E si se tiña esquecido enantes, de qu'este socedese, seu saber sería tamén lembranza? Outra vez lévote ó infinito. S' o saber da y-alma non era lembranza, cecais perdeu o seu saber cando entrou no corpo? Se non-o perdeu sabe o mesmo qu'antes. Mais antes asegún tí o seu saber non era lembranza.

Si pol-a sua inmersión no corpo coma dis coma s'estivera asustada d'habitar un novo domicilio temporalmente permanece esquecida de si mesma lembrárase despois d'aquelo qu'esquecera mais non o sabería de novo; do mesmo xeito, que nós esquecidos das cousas que sabíamos lembrámo-las, mais esta lembranza non é saber.

Si se perden por complot xa se non poden lembrar. Pois só lembramos aquelas cousas qu'aínda están na memoria ou na maxinación, mais que se non ofrecen ó pensamento; por isto n-algunha ocasión escitadas por algunha cousa semellante ou pol-as consecuencias d'outras saen á pantesía e lembrámo-las porque xa denantes estiveran n-ela.

S'estiveran complotamente borradas non habería lembranza senon unha nova impresión coma lle pasa a aqueles que por enfermidade caen no esquecemento do seu propio nome, e si ocorrer qu' o deprenden dempois non dirás qu' o lembran; pois o mesmo vulgo dí qu' o teñen por

olvido e por iso hai qu' ensinálos de novo coma se foran nenos; e iles mesmos negan ter sabido outrora aquilo que ll' enséñan. Saber non é pol-tanto lembrar.

Ademais sempre que lembramos, decimos: isto tiñao esquecido, agora lembrome qu' así pasou. S' esto acontecese á y-alma que só lembrara, o neno diría o ser ensinado: eu xa sabía isto, agora lembrome. Agora ben que neno é o que di isto? Ademais s' a y-alma sabía enantes de se xuntar co corpo despois será ela a que sabe non o home. Mais, non é absurdo dicir qu' a y-alma sabe?

Pol-o derradeiro fagámol-o asunto mais craro pois a cuestión versa sobr' o nome. Ou saber e lembrar significan igual ou non. Igual non, posto que non usamos indifrentemente unha verba por outra. Eu non dubido que tamén os cás lembran, pois non hai moito pegueille a un

adrede e despois d' iso sempre que me ve ladra, lembrándose dos golpes. Mais, quen dirá por isto qu' os cás saben? Cecaís por mor d' Aristóteles non queiras conceder qu' os cás lembren: mais d' isto falaremos logo. Lembran de certo as mulleres e mais os nenos, e mais nada saben. Hasta todos nós lembramos mais nada sabemos. S' esas verbas non significan igual, porque as tomou Platón no mesmo sentido? S' algunha d' elas é superior á outra, porque non engaden algunha difrencia que restrinxese o seu significado? Efectivamente, o home é un animal, mais non-o é ll' sollo, que tamén o é o cabalo; por isto engadimos a iste a verba cadrúpedo e a aquil a verba bípedo. Non significan pois igual; logo saber e lembrar son cousas distintas. Nada mais d' esto. Imos a outra cousa.

(Seguíra)

SEICIÓN ARQUEOLÓXICA

INTENTO DE CATALOGACIÓN DOS CASTROS GALEGOS

Qu' os castros galegos, a pesar de contar c' unha abundante bibliografía, non están aínda ben estudados demostra-o o feito, de que na hora presente, non se sepa nin o seu número nin a época apronsimada da súa construción, nin o ouxeto pra que foron erguidos, nin moito menos cal pudo ser o pobo qu' os erguen.

Pra o señor Ballesteros os castros son da época do bronce; pra o señor Bosch Gimpera pertencen o posthallstattico español. Pra us son simpres refuxios ou lugares de culto; pra outros especies de castelos dos xefes dos clans ou verdadeiras poboacións fortificadas. Os celtistas din que foron edificadas pol-os celtas; os non celtistas que foron os bascos, os ligures ou os iberos quen os ergueron, e ninguén da d' unha maneira segura un dato certo de cronoloxía ou d' etnoloxía.

Y-esta lamentable confusión nace de qu' os esforzos xenerosos e intelixentes dos arqueólogos que de castros se teñen ocupado, tropezaaron sempre co' a falta d' estudos direutos e suficientemente numarosos pra poder formar un xuício seguro.

Craro está que pra remediar iste estado de cousas, o ideal sería emprender a escavación

sistemática do mor número posibre de castros, pero é ista unha labor qu' a mais de precisar diñeiro d' abondo e tempo de largo, hase d' enredar o día que s' emprenda en tódalas dificultades qu' a codicia y-a iñoranza podan atravesar o seu paso.

Así é que deixando pr' os que tras de nós veñan tal tarefa, imos precurar facilitarilles o camiño no posibre, intentando n-ista revista a formación d' un catálogo de castros galegos, onde unha vez terminado, podase alcontrar o número esauto dos agora existentes, a súa situación, mensuras, xeito das defensas, forma, etc. E a mais d' elo unha referencia relativa a restos d' edificacións qu' afroren na terra, ouxetos que n-iles se teñan atopado, ben por causas fortuitas com' a consecuencia da busca de tesouros, tantas veces practicada pol-os nosos paisanos, precutando, naturalmente, unha rigurosa comprobación d' istes últimos extremos.

E como semellantes traballos é a causa do gran número de castros existentes, moi superior ás nosas forzas, diriximos dend' aquí un rogo a todos aqueles, que com' os señores Maciñeira, Arias Sanjurjo, Castillo López, e Amor Meilán teñen ben demostrada a súa competen-

cia n-ista cras d' estudos, pra que presten o concurso do seu saber e da sua esperencia a ista obra, ó noso xuicio, tan necesaria pra un bó coñecimento da Galizia preromana.

Núm. 1.—CASTRO DE BERREDO

Situación.—Na parroquia de Berredo, auntamento de Bola, provincia d'Ourense. Está colocado no cumo aplanado d'un monte que, amais de dominar toda a veiga de Celanova, pecha un dos pasos, o mais antigamente usado, que poñen en comunicación o val da Arnoya co-a comarca limiá.

Forma e mensuras.—De forma elíptica e colendo a superficie a llana cima do monte. Mide no eixe moor 100 metros, e no pequeno 80 metros.

Defensas.—Un muro de metro e meio d' ancho feito de cachote e aproveitando todo o posíbre as rocas do monte que en moitos sitios aínda poden servir hoxe d' excelente parapeto. O muro está destruído e non queda d'el máis qu'o cimento que en algúns lados chega a desaparecer.

Observacións.—No recinto do castro aparecen moitas pedras labradas, que pol-o sitio que ocupan n-as partes máis altas do monte non parecen pertenceren os muros de defensa e si a algunha edificación da cual encontraríanse seguramente vestixios si se fixeran escavacións. Na parte do nacente vense como si foran vestixios de dúas especies de plataformas e restos de dous muros que puideran servir pra conter as terras. Pero todo tan pouco craro que no nos atrevemos a formular ningún xuicio.

Núm. 2.—CASTRO DE CASTROMAO

Situación.—Na parroquia de Castromao, auntamento de Vilanova, provincia d'Ourense. Está colocado na parte superior d'un outeiro que domina unha gran extensión do val da Arnoya.

Forma e mensuras.—De forma elíptica e colendo dende meia ladeira pra riba o outeiro de referencia. Conserva hastra o remate que foi allanado intencionadamente a pendente natural que non é moi pronunciada. Mide d'eixe moor 150 metros, e de eixe pequeno 130 metros.

Defensas.—Están constituídas únicamente por un corte do terreo de vinte metros d' altura sobre do cual deben sobresair en forma de parapeto unha muralla de metro e meio d' ancha, e feita de cachote pequeno qu'aínda aparece a fror de terra n-algúns sitios. Esta muralla debía arrincar seguramente do pe mismo do corte do terreo a que denantes fixemos referencia, servindo a maneira de muro de contención.

Observacións.—En toda a área do castro aparecen, anque non moi bastas, pedras labradas toscamente que deberon de pertenceren á muralla, pois non podemos observar o menor sinal d' edificación no interior do recinto fortificado. Na parte do Nacente nótase unha pequena depresión que cicais sea resto d'un antigo pozo.

Bibliografía.—Iste castro foi visitado por don Anxel do Castillo e non sabemos si publicou algo sobre d' el.

O artigo titulado O PINTOR IMELDO CORRAL debéra ir ilustrado con catro reproducións de cadros do ilustre paisaxista. Mais non tendo chegado a tempo os fotograbados, tivemos que deixalos pra dalos máis adiante fora de tésto.

ARCHIVO FILOLÓXICO E ETNOGRÁFICO DE GALIZA

C. IV.

Cento das mil mentiras

(RECOLLIDO POR MANUEL GALLEGO SEARA, MESTRE NAZONAL, EN LAYOSA, NA PARTE DE SARRIA, PROVINCIA DE LUGO).

Si me poño a discurrir—discurro cen mil mentiras—que pol-o mar andan as lebres—e pol-o monte as anguias.—Funm'a casa do ventreiro—pedinlle de merendar—(y-encontreina ben cerrada)—y-o ventreiro está parido—y-a ventreira vai (na arada) arar.

Andava na arada, e viñéronme buscar, pró bautizo de meu *abuelo*. Cólgame os bols na agullada, e botei o xugo a andar, cheguei a casa e colgueinos nunha estaca, y-o xugo púxeno no pesebre e boteille un bó brazado d' erba.

Subín á cucuña y-encontrei sete potes de boca abaixo y-outros tantos cos pés arriba, y-onha cucuíeira facendo de comer a puños d' auga.

Estabamos na mesa, e díxon' o compadre:—Vamos ver o seu colmenar; fomos e púñémonos a contar as colmeas e nunca as podemos dar contadas; pero logo díxome:—compadre, vamos contar as abellas? E démolos contadas, solo nos faltaba a abella maestra, e fómola buscar, y-encontrámola n-un monte, e catorce (sete) lobos comendo n-ela, y-aínda lle faltaba por comer o cuarto d' atrás; preguntame o compadre en que abiamos de botar o mel que tiña. Botei a mau á cabeza, saquei un piollo e sacámoslle o pelexo, botamos n-il sete canados de mel, y-aínda quedou un pouco; non tiñamos conque o atar, saquei un pelo da cabeza, démoslle catro dobleces e chegou e sobrou. Traía o pelexo ó carrello, y-onha ave rapíña veume a picar n-il, boteime tras d' ela y-apousouseme n-un pino; empecei a presas de terra, hasta que tiña aló doce fanegas de terra; vendo elí tan boa terra, fun sembrar sandías, cabazas e melós; cando estaban maduras as sandías, quixen comer unha, claveille a navalla e marchoume pol-o burato que fixo, mirei, e vin un home c' un lazo á cintura e perguntoume:—E vosté que fai ahí?—buscando unha navalla—vaille boa! que ll' ai catorce anos

qu' ando buscando unha vaca e nona poden atopar.

Despois púxenme a subir pol-a rama d' unha pataca hasta que cheguei ó ceo, vin elí a meu irmao Xan—que c... fas ehí?—Con esas cousas eiqú non veñas (1).

(COMUNICADO POR A. N. B.)

O que dín as galiñas o cantare:

O galo:—Aaaahí veen oo Obispo!

Os pitos:—Triste de nós, triste de nós...

A pita:—Botalo fora, botalo fora!

A cabra cando pare, di:

—Non hei volver éla, non hei volver éla...

E así qu' acabou de parir, di:

—Inda veremos, inda veremos.

ADEVIÑANZAS

(Recollidas por X. Núñez Búa, en Tenorio (Pontevedra), con variantes das publicadas cos números 12 e 32. Véxanse os números 1 e 2 d' isto boletín).

- 69 Unha arquíña de bon parecer
que n' hai carpinteiro qu' a seipa faguer.

A NOZ.

- 70 Antre duas paredes verdes
hai unha frol colorada
que se pode presentare
diante do rei de Granada.

A SANDÍA.

- 71 Antre duas paredes brancas
hai unha frol amarela
que se pode presentare
diante do rei de Castela...

O ovo.

(1) Temos outra versión d' iste conto das mil mentiras, que publicaremos no seu día. Outra publicou D. Marcial Valladares, no tomo IV da *Biblioteca de las tradiciones populares españolas* (Sevilla, 1894), que dirixía o Sr. Machado. Esta versión está en verso, e coincide cos que publicamos no caso de colgar os bols na agullada, e mais o episodio das abellas. A versión que publicamos tamén principia en verso. As verbas que pomos entre paréntese, están emendadas na trascripción que nos deu o Sr. Gallego, e anotámolas coma variantes.

(RECOLLIDAS POR A. N. B.)

- 72 Unha velliña moi arrugadiña
e' unha tranquiña no cù.
Pasa é,
y-adiviña, burro, o que é.

A UVA PASA.

- 73 Al pempín,
ruín cabaleiro,
pégalle a risa
e solta o diñeiro.

O OURIZO COA CASTAÑA.
(Véxase n.º 24)

- 74 No monte nace,
no monte se cría,
chega á casa
e rifa co-a tía.

O CARRASCO.

(RECOLLIDAS NO VAL MIÑOR POR X. RODRÍGUEZ DE VICENTE).

- 75 Pra qu' eu belle
póñem' a capa
porque sen capa
non podo beilar;
e pra qu' eu belle.
tíram' a capa
porque con capa
non podo beilar.

O TROMPO DOS NENOS.

- 76 No médeo do mar estou;
non son de Deus nin do mundo,
nin do inferno profundo,
y-en todos lados estou.

O A (LETRA)

- 77 Qu' é aquilo que vai á praza,
e da praza vai pr' á casa,
e baila com' unha rapaza?

A PENEIRA.

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

LEONARDO COIMBRA

Foi nomeado Ministro d' Instrução Pública da República Portuguesa.

NÓS, que ten a honra de contar antr' os seus colaboradores ó eminente escritor e filósofo, a quen profesámol-a mais fonda admiración e amizade, fai notar iste feito coa mais grande ledicia.

Leonardo Coimbra é ben merecente d' ocupar ise posto relevante, no que xa estivo, e dend' o que rendeu e ha render á Nación irmá os mais estimables servizos, pois ha saber impór ó ensino e a cultura portuguesa o nobre cuño do seu pensar de cote ergueito e fecundo.

Leonardo Coimbra é ademais d' un home d' outa mentalidade, un home de gran corazón e un gran patriota; ten demostrado tamén o grande amor que sente pol-a Galiza, irmá de Portugal.

NÓS celebra a súa elevación ó Ministerio xuntamente por Portugal e por Galiza.

EXPOSICIÓN IMELDO CORRAL N-OURENSE

Gustou moito e non quedou ninguén que non

fose a vela. Mercaron cadros a Sra. Condessa do Valle d'Oselle, Asorey, D. Modesto Varela Sotelo Valledor, D. Modesto F. Román, Dr. Parada Justel, D. Emilio Vázquez Pardo, D. Ramón Villot, Francisco Luis Bernárdez, etc.

A Diputación Provincial, a proposta do señor Varela Sotelo, adequiriu tamén dous cadros do ilustre paisaxista.

A LINGOA GALEGA NO ANO 1922

O ano 1922, cuio balance compre faguer agora, foi froitifero pr' a nosa lingoa. N' il, coma en ningures, puido probarse a renacenza do galego.

Publicáronse as seguintes obras:

Teatraes: «Alén», de Xaime Quintanilla; «Mal de moitos», «Trato a cegas», «O manciñeiro» é «Axúdate», de Euxenio Charlón e Sánchez Hermida (en dous volumes); «O Trebón», de Armando Cotarelo e Valledor.

Literarias: «Saudade», de Xaime Quintanilla; «Os catro cisnes brancos», leenda celta traducida do inglés, por F. Barreiro; «Almas mortas», de A. Villar Ponte; «O novo xuez», de G. López.

Abente; «A costureira», de N. García Pereira; «O ollo de vidro», de Castela; «A y-alma de Míngos», de Francisca Herrera Garrido.

Poéticas: «Vento mareiro», de Cabanillas; «Abrente», de Taibo.

Doutrinaes: «Doutrina nazonalista», de Ramón Villar Ponte; «Gramática Galega», de M. Lugris Freire.

N' este mesmo ano nasceron tres novas publicacións: «Celtiga» do Ferrol, «Rexurdimento» de Betanzos e «Alborada» de Pontevedra, que publicou *O Cabaleiro do San Graal* de Cabanillas, *Camiñantes* de Lousada Diéguez e *Maliaxe* d' Amado Carballo, e mais un belo número do Día de Galiza.

En Pontevedra houbo un concurso literario escrusivamente d' obras en galego, onde foi premiado o noso colaborador Fermín Bouza Brey.

E ademais en *La Zarpa*, d' Ourens e n' outros moitos boletíns de Galiza e das Américas, especialmente *Correo de Galicia* de Buenos Aires, publicáronse numerosos artigos na nosa lingua, sin contármolas follas das Delegacións da I. N. G.

Aparte as conferencias en galego que no longo do ano foron dadas en diferentes cidades da Terra.

Estreáronse obras teatraes de A. Cotarelo Valledor, L. Carré e Manoel Vidal, e repetíronse con éxito outras de Lugris, San Luis, E. Carré, Lameiro e outros.

CASTRO GIL

O eminente augafortista galego tivo un novo trunfo, ganando o premeo de grabado do Círculo de Bellas Artes de Madrid.

Logo hemos dar en NÓS un estudo en col da obra d' iste grande artista que tan ben sentada ten xa a súa sona, e tamén hemos dar augasfortes orixinaes suas.

CONTEMPORANEA,

Núm. 5 Lisboa

Moi boa.

Artigos e traballos de Celestino Soares, Eugenio de Castro, Aquilino Ribeiro, María de Carvalho, Beatriz Delgado, Carlos Babo, Augusto Ferreira Gomes, Rogelio Buendía, Castelo de Moraes, Fortunato Velez, Francisco de Lacerda, Artur Portela, Luís Moita.

Deseños e viñetas de Manoel Jardim, Mily Possoz, Almada, e Stuart Carballais.

Reproducións de Vasquez Díaz e Juan Cristobal.

Anuncia un número de Nadal.

Hai que se decatar ben que *Contemporanea* é unha:

«Revista feita expressamente pra gente civilizada».

«Revista feita expressamente para civilizar gente».

Polo tanto convén calar.

A TERRA. *Córdova (República Argentina) outono 1922*

Número adicado a Concepción Arenal, co gallo de ter dado o Concello Municipal de Córdova o nome da ilustre escritora a unha praza d' aquela vila, o que logo foi deixado sen efecto... Trai intresantes traballos de Francisco Mañach, María del Pilar Contreras, S. Lara Carriño, Roque Coll, Fray Genaro de Artavia, Luis J. González de Castro, Justo López de Gomara, Carlos Malagarriga, Juan Rodríguez Elías, Fernández Florez, Juan Deza, Emiliano Balas, Manuel Novoa, Lisardo Barreiro, Manuel Rojo, Manuel Fernández González, Francisco Sánchez García, Sarah Lorenzana e P. Míguez.

EL AMERICANISMO

ESPAÑOL e LAS NAVEGACIONES OCEÁNICAS

Y LA CIVILIZACIÓN

PENINSULAR PERSONI-

CADA EN MAGALLANES

por o MARQUÉS DE FIGUEROA

Son dúas conferencias do noso ilustre colaborador, a primeira inaugurando a serie organizada pola Casa de América de Barcelona, cando a Feira de Mostras, e a segunda no II Congreso de Historia e Geografía, na Cámara de Comercio de Sevilla. A primeira é un perfecto estudo do espírito verdadeiro do hispano-americanismo, e o verdadeiro punto de vista do problema.

A segunda é unha evocación histórica das navegacións hespañolas e portuguesas, as que seguindo a idela d' Oliveira Martins d' unha civilización ibérica, que personifica na figura de Fernando de Magalhães, vai sinalando as mutuas colaboracións de homes dos dous pobos nas navegacións respectivas. Por certo que cita os feitos de galegos ilustres que coma Sebastián do Campo e Xan de Novoa, seguiron cos hespañoles as rutas de Occidente, ou ben as do Oriente cos portugueses.

Temos recibido tamén outras publicacións da *Unión Ibero-Americana*, coma son conferencias dos Sres. Blanco Sánchez, Barcia, Altamira, Dominici, Pleguezuelo, e o número da Festa da Raza da revista *Unión Ibero-Americana*, número ben cheo de reseñas e traballos.

REVISTA DE CASA
AMÉRICA-GALICIA
Cruña, Nov. 1922

Colaboran: Jacobo Casal, R. del Cueto, Correa-Calderón, Luis Núñez de Cepeda, Alfonso Mosquera, Antonio de Ignacio, Julio J. Casal, Montiel Ballesteros, Francisco Miguel, Alfonso Maseras, Julio R. Yordi.

Deseños de Barradas, Núñez Carnicer e Francisco Miguel.

Tono *ultra*, un pouco indeciso. Un estudo das paisaxes d' Abelenda. Revista de libros americanos.

REVISTA DE GUIMARAES
Julho-Setembro, 1922

De cote chea de sabencia e d'erudición. Damol-o sumario: I *Cartas de Martins Sarmiento ao Profesor Pereira Caldas*.—II *Arquivo da Colegiada de Guimarães*, por João Lopes de Faria.—III *Escassa respiga lexicológica. Provincialismos Minhotos*, por Alberto V. Braga.—IV *S. Gualter de Guimarães*, pol-o Padre Aloisio Tomás Gonçalves.—V *O nosso concurso*. Memorias da profesora D.ª Luisa G. da Fonseca Miranda.—VI *Recollimento do Arcanjo S. Miguel. As Beatas do Chapen*, por Eduardo d' Almeida.—VII *A propósito de Leandro Braga*, por D. José Pessanha.—VIII *Francisco dos Santos Guimarães*, pol-o P. Gaspar Roriz.—IX *Boletim*, por José de Pena.—X *Registo bibliográfico*, por Eduardo d' Almeida.

HORIZONTE
N.º 2, Madrid, Nov. 1922

Traducimos de P. Marján: «Asina, os pintores que con meirande fé sacrificaban a súa sensibilidade á arquitectura d'un ideal da beleza futura, vanse hoxe a ise sanatorio dos modernismos que é o Museo, ou volven á pintura desconexiónada de todo esforzo intelectual, ó realismo imitador... Mais da poeira das doutrinas cubistas, recollido porcamente pol-os metecos balkánicos e pol-os d'outros suburbios do Occidente, ergueuse un vertixinoso tío vivo d'ismos que nos andan mareando coas súas metafísicas de brocha gorda...»

Iste número de *Horizonte* trai un deseño de Barradas e un linóleon de Norah Borges.

PORTO ACADÉMICO
núms. 3 e 4

O núm. 3 e en homenaxe ós insines aviadores portugueses Sacadura Cabral e Gago Coutinho, con orixinaes dos profesores L. Coimbra, A. de Lacerda, Lopes Martins, Luiz Woodhouse e Mendes Correia e dos estudantes Santos Nobre e Martins Ferreira. E outros orixinaes. Fala d'un probabel viaxe do Orfeón académico á Galiza e a Barcelona.

O núm. 4 adica unha lembranza ó ilustre profesor Antonio Joaquim Ferreira da Silva, de quen trai o retrato; publica orixinaes d'inos de nota de M. de Macedo, Santos Nobre e Alma Rubens.

CONVOCATORIA

Facendo uso das facultades que me están conferidas nos Estatutos da Sociedadá NÓS convoco ós Conselleiros e socios da mesma pr'a xuntanza que terá lugar no domicilio social (Padre Feijóo, 12, Ourense) ás once da mañá do día 30 d' iste mes, pra aprobal-o balance anual da Sociedade.

O DIRECTOR-XERENTE,
Arturo Noguerol

AVISO

Os anunciantes de NÓS terán dereito a un anuncio gratis no boletín RE-XURDIMENTO, órgano da I. N. G. que s'espalla ás presas e gratuitamente por todas as sociedades e lugares públicos de Galiza e onde haxa colonias galegas.

AGRICULTORES

ESTERCADE CON

NITRATO

DE CHILE

AXENCIA REXIONAL EN VIGO:

Ernesto Cádiz Vargas

AVENIDA MONTERO RÍOS, 14

DELEGACIÓN EN MADRID:

Juan Gavilán

ALMIRANTE, 19

XASTRERÍA

FREIRE HUICI & C.^a

S. en C.

Real, 7 e 9, 1.º - A CRUÑA

MANUEL PEÑA REY

ESPECIALISTA EN PARTOS E DOENZAS PROPRAS DA MULLER

Deixou de pertencer dende o mes de Xunio ó Sanatorio Quirúrxico d'Ourense e continúa na súa clínica na **calle de Luis Espada 23-2.º** onde recibe a consulta e fai esporacións c'os

RAYOS X

APARATOS
Y
DISCOS

RELOXERÍA

Miguel Calviño

OURENSE

BANCO DE VIGO

FUNDADO EN 1900

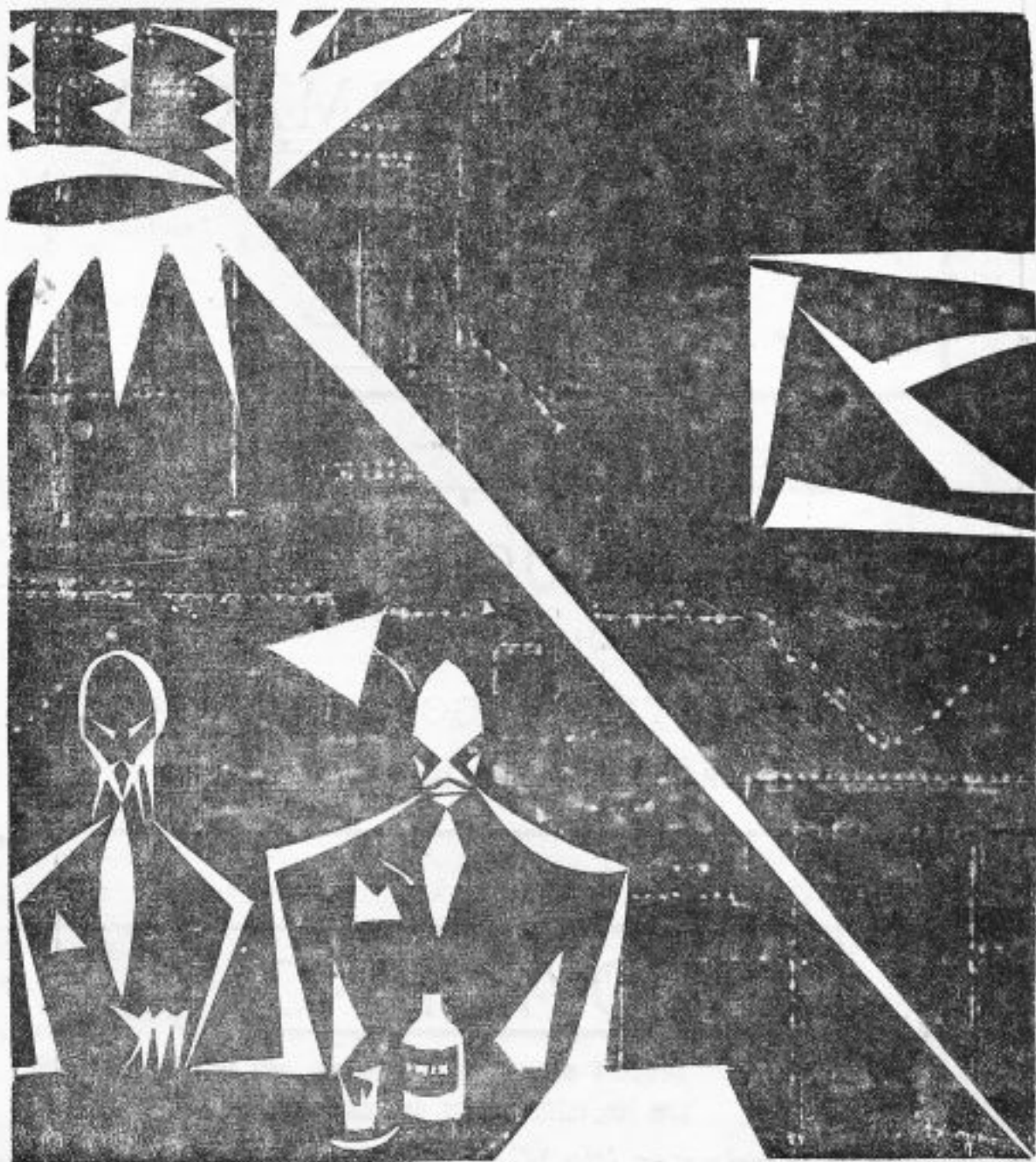
CASA CENTRAL VIGO.—Sucursales e axencias en OURENSE, PONTEVEDRA, SANTIAGO, VILLAGRACIA, MONFORTE
BOYA, BARCO DE VALDEORRAS, CARBALLIÑO, CELANOVA, CANTABRIA, LA ESTRAZA, MARIN, RIADAVIA, VERIN

Tén Axentes e Corresponsaes no Reino y o Estranxeiro, especialmente nas Américas
Realiza toda clase d'operacións de Banca e Bolsa en xeneral. Ademite contas correntes e depósitos
pol-as que abona os intereses seguintes:

CONTAS CORRENTES á vista.	2 %
DEPOSITOS a 1 mes prazo.	2 1/2 %
" a 3 " " "	3 %
" a 6 " " "	3 1/2 %
" a 12 " " "	4 %
En CAIXA DE AFORROS deica 10.000 ptas.	3 1/2 %

AUGAS MINERO-MEDICINÁS, BICARBONATO-SÓDICAS

MONDARIZ

1000
F. Román e Saco

DROGUERÍA

E FARMACIA

Pereira, 19

Teléfono, 28

OURENSE

SOBRINOS DE JOSÉ PASTOR

BANQUEIROS

A CORUÑA - VIGO - LUGO - OURENSE

REALIZAN TODA CRAS D' OPERACIOS DE BANCA E CAMBIO

ARNOYA FINO

significa o máximo da "delicadeza,, entr' os viños do Riveiro:
sabe ben, entona o corpo, da a cara y-está presentado con esmero.

Bodegas da Viuda e fillos de Xoa Fuentes
OURENSE